

PISMO PREDSEDNIKA

TPPZ Pinko Tomažič

Kot predsednik Zveze združenj borcev vrednote NOB Slovenije in Primorec sem ponosen na Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič, ki ohranja partizansko pesem in s tem vrednote narodnoosvobodilnega boja. Ne le da s svojo pesmijo in pokončno držo ohranjate in gojite vrednote, s svojim petjem in glasbeno spremljavo ustvarjate nepozabne trenutke za poslušalce, ki vas zvesto spremljamo od nastanka pevskega zbora davnega leta 1972 v Bazovici, zibelki primorskega upora in pokončne držbe slovenskega naroda.

STRAN 16

Ilustracija: Ciril Horjak

UVODNIK

Zmaga in osvoboditev

Marijan
Križman
predsednik
ZZB NOB
Slovenije

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je v skladu z ukrepi ob epidemiji nove koronavirusne bolezni dostojno zaznamovala 75. obletnico zmage nad nacifašizmom in osvoboditve. Slovenska država je ta pomembni dogodek spregledala in ignorirala, pred zgodovinskimi dejstvi pa si zatiska oči. Tudi predsednik države je ob tako visokem jubileju ostal nem, kar nas resnici na ljubo niti ne preseneča. A nič ne de, kdor ne pozna zgodovine, nima prihodnosti.

Še več, ob ponovnem sojenju domobranskemu poveljniku Leonu Rupniku, ki pomeni poskus rehabilitacije domobranstva na Slovenskem, sta tako predsednik vlade kot predsednik države revizijo polpretekle zgodovine popolnoma ignorirala. Skupaj z Mestno občino Ljubljana smo se pritožili na ustavno sodišče in kot dokazilo o vojnem hudodelstvu Rupnika in domobrancev v pritožbi priložili pričanja mučenih in njihovih svojcev.

ZZB NOB Slovenije neguje tradicijo in ohranja vrednote narodnoosvobodilnega boja. Smo ponosni dediči naših partizanov in vseh, ki so se bojevali v protifašistični koalicioni in skupaj z zavezniki premagali največje zlo prejšnjega stoletja. Osvobodilna fronta, ki je bila ustanovljena 27. aprila 1941, je vse Slovence pozvala k oboroženemu uporu. Eno izmed temeljnih gesel Osvobodilne fronte je bilo »pravica slovenskega naroda do samoodločbe, vključno s pravico do odcepitve in združitve z drugimi narodi«. Zato govorimo o Osvobodilni fronti in narodnoosvobodilnem boju kot temelju slovenske države. Osamosvojitvena vojna in boj za samostojnost pa sta Slovcem dala tisto, kar so stoletja sanjali, lastno državo.

Da posodabljammo naše delo in gremo v korak s časom, dokazuje uspešni projekt filma Preboj. Imamo odlične odnose z Rusko federacijo. Na mednarodnih konferencah Evropskega protifašizma zelo dobro sodelujemo z VZPI - ANPI, SABA Republike Hrvaške, Zvezo korških partizanov, protifašisti BiH in Madžarske. Odlične odnose imamo z Rusko federacijo. Zgledno sodelujemo v KoDVOSU, ki je pomemben del civilne družbe. Pomembne letošnje obletnice smo zaznamovali na spletu, nujne seje smo opravili na zoomu, namesto proslav in komemoracij smo položili vence, v tujini v sodelovanju s slovenskimi veleposlaništvimi, in se v omejenem številu poklonili spominu žrtvam nacizma in fašizma ob spominskih obeležjih.

AKTUALNO

Srečanje delegacij ZZB NOB Slovenije in ANPI

Italijanskega predsednika vabijo v Gramozno jamo

Na tržaškem sedežu Vsedržavnega združenja partizanov Italije (VZPI - ANPI) je 25. septembra potekalo srečanje delegacij slovenske Zveze združenj borcev NOB s predsednikom Marijanom Križmanom in VZPI - ANPI s podpredsednikom Gianfrancom Pagliarulo na čelu.

Delovno omizje, ki so ga sestavljali tudi predstavniki VZPI - ANPI za Furlanijo - Julijsko krajino, Trst in Gorico, je obrodilo več sadov. Zvezi sta si namreč zastavili nekaj skupnih ciljev in jih nato predstavili javnosti na tiskovni konferenci, ki je ob koncu srečanja potekala v kavarni San Marco.

Pokrajinski predsednik VZPI - ANPI Fabio Vallon je predstavitev uvedel s pozdravi slovenskim in italijanskim gostom in takoj poudaril pomen čezmejnih odnosov med sorodnimi organizacijama, ki imata skupne cilje. Prav o ciljih je spregovoril predsednik Marijan Križman in poudaril štiri točke obravnavanega programa. »Zahtevali bomo spremembo italijanskega zakona, ki temelji na teoriji, da so bili štirje bazoviški junaki teroristi. Članom Borbe, prvim domoljubom, ki so nastopili proti fašizmu, sta se letos poklonila oba predsednika, zdaj pa čakamo na spremembo zakona. Želimo skupno slovensko-italijansko proslavo 25. julija v spomin na leto 1943, ko je

Marijan Križman (levo) in Gianfranco Pagliarulo (desno). Foto: Primorski dnevnik

padel fašistični režim in je bila izrečena nezaupnica Benitu Mussoliniju.« Taborišče na otoku Rab, kjer so fašistične okupacijske sile postavile koncentracijsko taborišče in odpeljale v smrt večinoma Slovence, Hrvate, Jude in tudi Italijane, je po mnenju ZZB NOB in VZPI - ANPI kraj, na katerem bi se morali v duhu sprave srečati predsedniki Slovenije, Italije in Hrvaške.

Med srečanjem je Marijan Križman opozoril na dogodke, ki so v času okupacije pretresli Ljubljano: »Ob Gramozni jami je fašistični okupator ustrelil 180 talcev. Italijanskega predsednika vabimo, da se jim uradno pokloni. Sodelovanje med našima sorodnima zvezama pa naj še naprej skrbi za ohranjanje zgodovinskega spomina. Sku-

pne želje in dolgoletno sodelovanje med ZZB in VZPI - ANPI, ki se je v zadnjih sedmih letih dodatno okrepilo, so odraz želje po grajenju enotnega protifašističnega prostora.« Med obravnavanimi vsebinami jutranjega srečanja je podpredsednik Gianfranco Pagliarulo svaril pred sodobno desnico, ki nima kritičnega pogleda na družbo, je pa izraz brezobzirne ksenofobije in rasizma. Želi si, da bi Italija obračunala s svojo zgodovino. Leta 2021 bo minilo 80 let od napada nad Jugoslavijo. To je poglavje, ki ga je Italija izbrisala iz javnosti. Prav na to temo bodo januarja v Rimu priredili konferenco. Pagliarulo je poudaril tudi pomen poročila mešane slovensko-italijanske kulturo-zgodovinske komisije in

dodal, da bi morale ustanove dokumentu priznati uradnost, ki si jo zasluži, oziroma ga vzeti za svojega. »Fašističnemu oddelku X. Mas je treba prepovedati, da se s praporom predstavi na proslavah na dan spomina. Dogajanje ob državnih mejah pa naj ne bo le v zakupu lokalne politike, ampak v središču pozornosti na državnih ravneh,« je še dodal Pagliarulo.

Zbrane je pozdravil tudi Filippo Giuffrida, podpredsednik mednarodne zveze odporništvaja FIR in med drugim dejal: »Ohranjanje spomina je še danes temeljnega pomena, ne smemo pa zanemarjati sedanjosti, saj so časi, v katerih živimo, zelo potrebni protifašističnih vrednot.«

Vir: Primorski dnevnik

DOGODKI – 100. obletnica koroškega plebiscita

V duhu sodelovanja,
sožitja in sobivanja

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor in predsednik Republike Avstrije dr. Alexander Van der Bellen sta se 10. oktobra v Celovcu prvič skupaj udeležila znamenitja obletnice koroškega plebiscita, in sicer stote.

Predsednik Borut Pahor je uradni obisk v Avstriji začel pred Deželnim zborom zvezne dežele Koroške v Celovcu, kjer ga je z vojaškimi častmi sprejel gostitelj, predsednik Republike Avstrije dr. Alexander Van der Bellen. Po osrednji prireditvi, na kateri se je avstrijski predsednik koroškim Slovincem nepričakovano v slovenskem jeziku opravičil za neuresničevanje pogodbe, sta si predsednika ogledala potujočo razstavo CARINTHIJA 2020, ki so-

slovenske manjšine. Mohorjeva družba je z letošnjim šolskim letom v novih prostorih ustanovila prve dvojezične jasli v Celovcu in uredila nove prostore za Slomškov dom.

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor in predsednik Republike Avstrije dr. Alexander Van der Bellen sta ob obeležitvi podala skupno izjavo: »S skupno udeležbo na obeležitvi se spominjamo preteklosti, ki združuje naši državi. Na Koroškem je slovensko in nemško govoreče prebivalstvo stoletja živelo skupaj. Na plebiscitu pred sto leti se je velik del slovensko govorečega prebivalstva južne Koroške odločil, da želi postati del mlade Republike Avstrije. Danes pozdravljamo našo skupno Evropo,

Predsednika sta med drugim odprla tudi dvojezični vrtec Hermagoras - Mohorjev vrtec.

dobno in inovativno spodbuja dialog z obiskovalcem in ga popelje na časovno potovanje skozi sto let zgodovine. Razstava pa ni le spomin na minulo, podaja sporočila sedanjosti in ponuja dialog s prihodnostjo.

Letos so bile ob stoletnici plebiscita pripravljene številne prireditve v duhu sodelovanja, sožitja in sobivanja in predsednika sta se tako zahvalila prirediteljem za njihovo delo. Sestala sta se s člani projektne skupine »gemeinsam 2020 skupno« in se udeležila odkritja svetlobne skulpture Tomasa Hokeja, zmagovalca natečaja GRENZENLOS – BREZMEJNO.

Program obiska je predsednik republike Borut Pahor skupaj s predsednikom Van der Bellnom sklenil s slovesnim odprtjem dvojezičnega vrtca Hermagoras - Mohorjev vrtec, ki deluje v Slomškovi hiši. Učence slovenskega jezika je osrednje-ga pomena za ohranitev in razvoj

v kateri meje izgubljajo svoj pomen. Skupno članstvo v Evropski uniji nam je dalo svobodo, da lahko izbiramo, kje bomo živeli, študirali ali delali. Odprava nadzora na notranjih mejah kot rezultat schengenskega pravnega reda teži k temu, da postajajo meje v vsakodnevem življenju manj opazne. V tem smislu oba predsednika pozdravlja in podpira prizadevanja za izboljšanje položaja slovenske narodne skupnosti v Avstriji in ustrezne določbe avstrijskega vladnega programa ter izražava pričakovanje, da se nekateri načrtovani ukrepi izvedejo čim prej. Skupna udeležba prav tako dokazuje tesne sosedske odnose med Slovenijo in Avstrijo ter najino dobro osebno razumevanje, ki je plod želje po skupnem sodelovanju v evropskem duhu.«

Vir: UPRS,
foto: Daniel Novakovič/STA

DOGODKI – Vranov let in srečanje prijateljev Bele krajine

Partizani reševali
zavezniške letalce

Stanislav Zavodnik z Raven na Koroškem (v sredini) je še edina živa priča pobega britanskih jetnikov iz Ruš. Takrat je bil star šest let. Na sliki sta še njegov sin Uroš (desno) in Aljaž Verhovnik (levo).

Občina Metlika, Združenje borcev za vrednote NOB Metlika, Občinsko združenje častnikov Bela krajina in Društvo Vranov let so 26. septembra na partizanskem letališču v Otoku pri Metliki pripravili spominsko slovesnost Vranov let in 61. srečanje borcev domicilnih enot, mladine in prijateljev Bele krajine.

Zbrane je nagovoril Darko Zevnik, župan občine Metlika, slavnostni govornik pa je bil Aljaž Verhovnik, generalni sekretar ZZB NOB Slovenije, ki je v uvodu poudaril, da je bila slovenska partizanska vojska del združene koalicije mednarodnega zavezništva velikih sil na čelu z ZDA, Sovjetsko zvezo, Francijo ter Veliko Britanijo in da je imela pomembno vlogo v stikih z

kapitulaciji sprva fašizma, na koncu pa tudi krvavega nacizma,« je spomnil Verhovnik in dodal, da je bilo partizanstvo močno zakoreninjeno zlasti na območju Bele krajine in da je v teh krajih pustilo svojo dušo. Partizani so nam priborili svobodo in uspeli osvoboditi območja, ki so bila zlasti slovenskemu in tudi hrvaškemu narodu po prvi svetovni vojni kruto odvzeta, hkrati pa so Jugoslavijo postavili na mednarodni diplomatski zemljevid.

»Na videz majhno, slabo opremljeno partizansko gibanje je pokazalo največjo možno mero srčnosti in humanosti, ko se je borilo za svoj obstanek, pri tem pa tvegalo svoja življenja tudi za reševanje zavezniških letalcev in drugih zavezniških

inteligence, srčne pripadnosti do domovine in slovenskega jezika, in to sredi okupirane Evrope. In če k temu dodamo poleg mnogih drugih sestavin še humano skrb za ranjence v odlično razvejani mreži partizanskih bolnic, je po besedah govornika to znak, da je slovenski narod s partizanskim odporom dozorel v vojaško silo, ki se lahko upre še tako močnemu sovražniku in pokaže, da smo na Slovenskem mi gospodar.

Ko je govoril o današnji zunanji politiki, je Verhovnik dejal, da se brati z državami, ki so znane po nespoštovanju standardov in človekovih pravic, ki so jih priborile prav generacije partizanov. Ameriški diplomaciji pa, kot da ne bi imeli sramu, pripovedujejo pravljice o lastnih travmah, namesto da bi ponosno prikazali zgodovinsko dejstvo, da so partizani pomembno sodelovali z zavezniški. Dogaja se celo, da slovenska diplomacija negira dosežke partizanstva in s tem ruši identiteto slovenskega naroda. To se je že pokazalo s fiaskom v Bazovici. Politika med ljudstvo načrtno vnaša nemire, sovraštvo, nezadovoljstvo, zlasti pa hujskaštvo drugega proti drugemu. Nekateri celo častijo kolaboracijo in zanikajo slovenski partizanski odpor.

V kulturnem programu so nastopili Partizanski pevski zbor, učenci osnovnih šol Metlika in Podzemelj ter Glasbena šola Andreja Bajuka, sodelovali pa tudi predstavniki Slovenske vojske. V okviru prireditve so organizirali tudi pohod od Semiča do Otoka.

S. B.

»Vprašanje druge svetovne vojne je bilo jasno: ali si za, ali pa proti okupatorju. Vmesne poti, o kateri sanjajo nekateri današnji politiki, ni bilo. Narod se je moral upreti, da je sploh preživel. Zlasti pa je narod vodilo k uporabi dejstvo, da je bila Jugoslavija pred vojno etično popolnoma razklana, kakovost življenja na dnu, zaničevane so bile mnoge nacije. Partizanstvo je prvič v zgodovini jugoslovansko vprašanje reševalo po načelu bratstva in enotnosti. Ta čustveni naboj jugoslovanskega odpora je bil ključen za uspeh v drugi svetovni vojni.«

Zahodom in Vzhodom ter v samem uporu proti fašizmu in nacizmu.

»To dejstvo je treba poudariti zlasti v današnjih okoliščinah, ko kvazi-stroka zanika pomen narodno-osvobodilnega boja kot ključnega mejnika pri ustvarjanju slovenske državnosti. V letu 1941 z OF ustanovljena partizanska gverila je leta 1943 postala organizirana slovenska vojska, zlasti kot sestav Narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije. Ta vojska je postala mednarodno pomembna, saj je njeno delovanje vplivalo na razplet vojne v Evropi in aktivno pripomoglo h

vojakov, ki so se znašli na območju današnje Slovenije. Partizani so rešili veliko zavezniških vojakov in jim pomagali domov, medtem ko so domači izdajalci zavezniške pilote predajali nemškemu okupatorju. Vse to so razsežnosti in veličina največjih svetovnih velesil antifašizma, ki so odlikovale tudi naše borbe,« je še povedal generalni sekretar.

Spomnil pa je tudi na Partizanski pevski zbor in partizansko pesem, ki je bila pomemben člen dviga morale med borci, zlasti pa pokazatelj tega, da se je partizanska država oblikovala na temeljih čustvene

Poklon Franju Malgaju in tovarišem

Skupna delegacija Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije (ZZB), Zveze društev General Maister (ZDGM) in zamejske Zveze koroških partizanov (ZKP) se je 8. oktobra spomnila stote obletnice koroškega plebiscita. Znano je zgodovinsko dejstvo, da je s plebiscitom velik del Koroške ostal v Avstriji, na slovenski strani pa sta ostala zgolj Mežiška dolina in Jezersko.

Predsedniki krovnih organizacij Marijan Križman (ZZB), Lučka Lazarev Šerbec (ZDGM) in Milan Wutte (ZKP) so se najprej srečali v Libeličah, obmejni vasi na slovenski strani Koroške, to je edino

ozemlje, ki je kljub usodnemu koroškemu plebiscitu pripadlo slovenski strani. Delegacija si je v Libeličah ogledala muzej o koroškem plebiscitu in se srečala s tamkajšnjimi prebivalci Libelič.

Osrednje simbolično dejanje poklona so predsedniki izvedli na Dobrihah v bližini Raven na Koroškem, pri spomeniku Franju Malgaju in tovarišem, ki so padli v borbah za Koroško 1918–1945. Tam so v spremstvu Garde Slovenske vojske položili skupni venec kot poklon vsem, ki so se borili za Koroško.

Ob tej priložnosti sta delegaciji ZZB in ZKP znova poudarili, kot že v

skupni izjavi ob stoti obletnici koroškega plebiscita, da pravice slovenske manjšine v Avstriji kljub navideznemu prijateljstvu med državama Slovenijo in Avstrijo še vedno niso spoštovane! Te določa člen sedem Avstrijske državne pogodbe, ki bi jo Republika Slovenija morala notificirati, a je še ni. Zato so znova pozvali slovensko diplomacijo, da to stori.

Znano je zgodovinsko dejstvo, da so edini upor zoper nacizem na današnjem avstrijskem Koroškem predstavljali slovenski partizani. Na ta »račun« so Avstriji leta 1955 z določili Avstrijske državne pogodbe dobili možnost, da ustva-

Polaganje venca Franju Malgaju in tovarišem na Dobrihah (Foto: Koroške novice)

rijo povojno demokratično državo. Zato Slovenci na Koroškem ob 100. obletnici plebiscita upraviče-

no pričakujejo spoštovanje manjšinskih pravic, ki jih je določila ta mednarodna pogodba.

V METEŽU ZGODOVINE – Knjige so kot svetišče upornega duha

Grobovi – večna pesem svobodi

Miško Kranjec je bil že uveljavljen pisatelj, ko je odšel v partizane, in potem je opisal svoje doživljanje med tragičnim medvojnim dogajanjem v Savinjski dolini. Še pred tem je aktivno sodeloval pri ustanavljanju partizanskega gibanja v Prekmurju in Prlekiji, ki je bilo uničeno že jeseni leta 1941, s smrtjo Štefana Kovača (padel je 18. 10. 1941), narodnega heroja.

Na moji rojstni hiši v Razkrižju je bila marmorna spominska plošča s tem napisom: »V tej hiši so se sestajali nosilci upora NOB za Pomurje. 1. sestanek je bil 22. 5. 1941.« Josip Hedžet, Vinko Megla in Mi-

Grobovi žrtev pretekle vojne po Kranjcu ne pomenijo smrti, so ena sama prošnja in zahteva po svobodi, dobesedno »slavospev svobodi«.

ško Kranjec so bili med prvimi, ki so organizirali odpor proti okupatorju. Po letu 1991 so hrvaške oblasti zahtevale odstranitev plošče, kajti moja rodna domačija je z eno desetino žal ostala na Hrvaškem, in s pomočjo slovenske vlade zdaj stoji lep, velik spomenik z istim napisom na slovenski strani; tako je postal celo znamenitost kraja, ki si jo velja ogledati.

Kljub izrecnemu dogovoru predvojnih strank, da se uničijo policijski arhivi z imeni levičarjev, sokolov in komunistov, so takratni desničarji te dokumente takoj po okupaciji izročili Italijanom, Nemcem in Madžarom in tako je bilo v Prekmurju jeseni leta 1941 kar po že izgotovljenih seznamih, uradno dostavljenih iz Ljubljane, aretiranih nad dvesto ljudi. To so bili pretežno intelektualci in študenti z univerze v Ljubljani, ki so jih odpeljali v različna taborišča, od koder se jih je po vojni vrnilo zelo malo. Mišku Kranjcu je uspelo pravočasno pobegniti v osrčje Slovenije in od tam k partizanom. Že od vsega začetka so bili mnogi desničarski veljaki izdajalci lastnega naroda. Naj bo jasno povedano, da izdajstvo nikdar in nikjer ni bilo vrednota. Okupator je prišel k nam z etnično očiščevalnimi in genocidnimi nameni, ki jih je tudi takoj začel izvajati. Koliko ljudi je »roka nasilja« odvedla v pregnanstvo, v taborišča smrti!

Takoj po vojni (1945) so pri založbi Ljudska pravica izšle zbrane Kranjčeve novele z naslovom Tihozitja in pejsaži. Vse obravnavajo človeško usodo ljudi, ki so morali izkusiti gorje vojne. Nedavno sem v majhnem mestu šla mimo prepolnega rdečega zabojnika z napisom Papir. Na pločniku pred hišo so sortirane papirnate smeti čakale na odvoz. Stopim bližje in čisto na vrhu odprtega zabojnika med starim časopisnim papirjem zagledam Kranjčevo delo Tihozitja in pejsaži. Vzajem jih in stisnem k sebi, one pa me hvaležno nagovorijo s svojimi zapisi o svobodi, ki

so kot tihožitje s temi, ki so obležali s »sanjami o svobodi in lepši bodočnosti«, ljudmi, ki kot pobiti niso dobili groba, a so vendar »čakali, da jih usmiljena roka zagrne s prstjo, da zagrne s prstjo vse njihove lepe sanje« (Most).

Njihova izpoved me nagovori v večerni samoti: prisluhnem temu, kar sporočajo njihovi grobovi, kajti: »Po naših hribih leži na tisoče grobov. Vsi ti se nikdar več ne bodo vrnili, nikdar vrnili tako, da bi za vekomaj ostali pri nas. Vračali se bodo, zares, prihajali bodo, kadar bomo najbolj sami.« (Če jih ne bo ...) Štiri leta vojne so po vsej naši domovini zapustila »en sam grob. Vsa naša zemlja je en sam brezkraven in večen grob, en sam grob tujega in brezkravnega nasilja.« (Če jih ne bo ...)

Upor, ki se je rodil v gozdovih, planinah in gorah, je zaustavljal to nasilje, »umazanijo tega sveta, in od tam, iz teh gozdov na hribih, nam je šumela nazaj pesem svobode« (Če jih ne bo ...). Roparske horde so nam v vseh časih pobijale ljudi, bežali smo pred Turki,

pregazil nas je nemški škorenj in domovina se je s cest in poti »prevarana in izdana« umaknila v gore. Od tam se bo nekega dne osvobodena vrnila, »pomlajena, odrešena in vse lepša« (Na cesti ...).

Grobovi žrtev pretekle vojne po Kranjcu ne pomenijo smrti, so ena sama prošnja in zahteva po svobodi, dobesedno »slavospev svobodi«. Nihče ne prinaša cvetja in sveč k tem grobovom, pokrivata jih gozdna praprota in cvetje, ki se spreminja z menjavo letnih časov. Šumenje krošenj dreves in vetrovi, enkrat močnejši, drugič šibkejši, so kot živa simfonija tem, ki počivajo kot »junaki poštenja, ki so padli«. Vsa naša zemlja je kot svetišče tem grobovom in hkrati prepolna pogorišč domov.

Novela To je moj dom je opis pogorišča, ki ga obiskuje mlad partizanski kurir. Pred njegovimi očmi so mu dom požgali, vsa družina je morala gledati ogenj, nato so Švabi ljudi poklali, nekatere celo žive zmetali v ogenj, samo njemu je težko ranjenemu uspelo pobegniti in narediti zavezo z maščevanjem, kajti »drugače ne more biti«. Kot partizan se je boril z orožjem v rokah, v prvih vrstah, in novincem je kazal, kako se ne smejo bati, kako naj obvladujejo strah in z njim povezano paniko. Kot tisti, ki se bori z orožjem, je vedel, da mora zadnja dva naboja v revolverju za pasom prihraniti za sebe, če sredi bojev poide municija nje-

*V hišici mali mamica čaka,
kdaj mimo okna sin prikoraka.
Čaka in čaka, sinka pa ni,
vstati ne morejo bele kosti.*

(ponarodela partizanska pesem)

govi hitrostrelki, kar je izraz, ki ga je Kranjec uporabljal namesto besede brzostrelka. Priznam, da mi je izraz hitrostrelka zelo simpatičen. Ponoči partizan spi z njo, tesno je prižeta k njegovim prsim, kajti ne sme se podhladiti, zjutraj mora biti takoj pripravljena, da zareglja, če je treba. Toplota in ogenj njegove duše greje še hitrostrelko.

Ko se švabske oborožene skupine po štirih letih skupaj z onimi iz Rusije valijo preko domovine, je gorje na pohodu, in novela Ob cesti opisuje obraze brezčutnih bitij: »Gredo tisoči in tisoči, ki so ubijali, ki so ropali, ki so požigali, ki so leta in leta uganjali eno samo nasilje.« In šele ob pogledu na majhnega otroka se »kolona spremeni v posameznika, ki ga otrok obtožujoče sprašuje: »Hej, Švabi! Kje je naša mama?«. To ni le krik majhne punčke Fanči, ki so ji pred njenimi očmi pobili starše in je sama po naključju ostala živa pod truplom matere, to je krik vseh otrok, ki so ostali sirote in ne bodo nikdar nehali obtožujoče spraševati: »Heeej, Švabi! Kje je naša mama?!«

Potem ko sem posvojila zavržene Kranjčeve Tihozitja in pejsaže, vidim, da so njegove novele kot vpis trpljenja ljudi v knjigo življenja, ki jo lahko vsak trenutek odpreš, to je knjiga, v kateri je zapisana tragična usoda teh, ki so ostali v neznanih in nezaznamovanih grobovih, tam, kjer jih pozdravljajo veter, ptice, praprota. A vendar te ljudi lahko pokličemo in prikličemo, odzovejo se nam, nikakor ne v žalosti in še manj v pričakovanju žalovanja. Iz njihove knjige življenja razberemo »slavospev svobodi«, ki je največičastnejša pesem, »največičastnejše svetišče tega sveta«, in zdaj lažje razumem, kaj želi povedati Boris A. Novak v nedavno nastali pesmi Svoboda je glagol, v kateri opozarja, da »svoboda ni slaven spomin spomenika«. Svoboda je kot enciklopedija (to je enooka pozicija, ki vse vidi in ve) življenja, ki »se smeje, spreminja in sanja / Svoboda je zdanja in zmeraj brezdanja / Svoboda je dih in je zrak ki ohranja / Dejanje močnejše od zla razdejanja«.

Kje danes končujejo knjige z medvojnjo, partizansko tematiko? V kurilnicah za uničevanje smeti! Ljudje, pa kaj vam je, da to počnete!? Knjige so kot svetišče upornega duha, ne zavržimo jih. In mnogo nas je, ki tega ne počnemo in ki si ponosno upamo na cesto z rdečo zvezdo, simbolom svobode in upanja.

Dr. Cvetka Hedžet Tóth

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

Državniki

Avstrijski predsednik Alexander Van Der Bellen ob obletnici koroškega plebiscita ni hotel v Žitaro vas na Koroškem, ki bi jo moral obiskati skupaj z Borutom Pahorjem, ker so tam postavili spominsko obeležje zloglasnemu nacistu in sovražniku slovenstva Hansu Steinacherju. To je bilo pokončno in pravilno dejanje, na žalost pa ni bilo dejanje našega, ampak tujega predsednika. Če bi vprašali samo našega, bi brez pomisleka obiskal to vas in v »duhu sožitja« še položil venec cvetja na obeležje razvpitemu nacistu.

Tudi ob zaznamovanju stote obletnice koroškega plebiscita je avstrijski predsednik deloval bolj državniško kot pa naš predsednik, ki ga je bilo spet eno samo prazno leporečenje. Sicer mora tudi na Primorskem italijansko združenje partizanov ANPI skupaj z našo Zvezo borcev popravljati skoraj nepopravljivo škodo, ki jo je naš predsednik države naredil z obiskom lažnega grobišča in neofašističnega svetišča. Žal smo se že navadili, da naš najvišji predstavnik ljudstva ne le ne naredi ničesar proti spreobračanju ali potvarjanju zgodovine, ampak še zelo rad dejavno sodeluje pri tem početju. Zadovoljno ga izkorišča za vzvišeno samovšečno nastopaštvo, medtem ko o vzrokih in posledicah potvarjanja zgodovine očitno niti malo ne razmišlja. Tako kot o tem

ne razmišlja večina naših sodobnih »državnikov«, ki bi se morali z vsemi silami boriti proti potvarjanju ali spreobračanju naše zgodovine, posebno partizanskega boja med drugo svetovno vojno, ter drugih dogodkov iz sodobne zgodovine, ki so oblikovali našo državo. Žal živimo v času, ko širše svetovne vrednote niso naklonjene ne malim državam ne partizanskim vrednotam, kot so svoboda, upor, tovarištvo, enakost, boj za boljše življenje. Trenutno so zaželene svetovne vrednote predvsem pohlep, brezobzirnost in potrošništvo, ki jih veliki svetovni voditelji zavijajo v zvoneča imena, kot so »konkurenčnost« in »prosti trg«. Namesto družbe, tovarištva in skupnega dobra kot vrednota obstajajo zgolj posameznik in njegove lastne koristi. Trenutne svetovne vrednote so tudi vrednote evropskih držav, tudi naših sosed, ki zlorabo naše zgodovine s pridom uporabljajo za pritiske na našo državo. Dobro vemo, da tudi v času »bratstva in enotnosti« nismo vedno živeli v najlepšem sožitju z drugimi republika-

mi nekdanje skupne države. Zato se slepijo tisti, ki sadijo rožice o nekakšni »evropski enotnosti« in mislijo, da naše sosednje države ne gledajo najprej na svoje lastne koristi in da nam želijo le vse najboljše.

Sosednje države naše zgodovinske zdrahe z največjim veseljem izkoriščajo za podpihovanje notranjih delitev in razkroja, iz katerega si lahko obetajo veliko, od gospodarskih koristi do zgodovinskega revizionizma, ki vodi v vračanje premoženja ali celo v spremembe meja. Resnici na ljubo imajo sosednje države in njihove tajne službe (če kdo dvomi, da zgodovinopisje, književnost in novinarstvo niso področje delovanja tajnih služb, to lepo razkrivajo nedavno odkriti dokumenti britanskih in ameriških obveščevalnih služb o »operaciji«, s katero so knjigo Borisa Pasternaka Doktor Živago izrabili za blatenje Sovjetske zveze) precej lahko delo, saj je zloraba narodne zgodovine v politične namene že nekaj časa »paradna disciplina« kar naših strank, predvsem »najbolj poštene« stranke. Že nekaj desetletij je zloraba zgodovine za politične namene del našega vsakdanjika. Z njo politične stranke prek zlorabe čustev povzročajo delitve in sovraštvo ter s tem pozornost ljudi preusmerjajo stran od resničnih težav družbe, predvsem od vedno večjega omejevanja človekovih pravic in svoboščin. Hkrati

Sosednje države naše zgodovinske zdrahe z največjim veseljem izkoriščajo za podpihovanje notranjih delitev in razkroja, iz katerega si lahko obetajo veliko, od gospodarskih koristi do zgodovinskega revizionizma.

gre potvarjanje zgodovine na roko ljubljanski škofiji in nekdanjim domobrancem, ki stojijo za »desničarji« strankami, saj jim pomaga zanikati in oprati sramoto izdajstva. Žal tovrstna pritlehna potvarjanja in laži vedno padejo na plodna tla, saj so del preiščljivega širjenja nazorov za vplivanje na javno mnenje. Zato se ne ustavijo več niti pri drugi svetovni vojni in partizanih, temveč je dovoljeno spreobračati in blatiti tudi obdobje osamosvojitvene vojne, boj za severno mejo, iz naših slovenskih prednikov pa želijo narediti neke pravljice Venete v domišljinskem kraljestvu. Kot skoraj na vseh področjih nas tudi na področju spoštovanja lastne zgodovine razočarajo predvsem naša država in naši državniki. Naši voditelji so do zdaj skoraj vsi po vrsti pokazali takšno kulturno zaostalost in hlapčevsko miselnost, da nam morajo zdaj tuji predsedniki tujih držav z zgodovinsko in državniško tradicijo kazati, kaj je v zgodovini nekega naroda prav in kaj narobe ter kaj je treba spoštovati in slaviti in kaj ne.

DOGODKI – Tradicionalno srečanje v Portorožu

Obrazi Ravensbrücka – Preživele smo, spominjamo se še

Tradicionalno srečanje nekdanjih internirank in internirancev, ukrajenih otrok in izgnancev ter njihovih svojcev in prijateljev v Portorožu je letos potekalo pod naslovom Obrazi Ravensbrücka med 18. in 21. septembrom. Poudarek srečanja je bil na zaznamovanju 75. obletnice zmage nad fašizmom in nacizmom in 75. obletnice osvoboditve iz nemških, madžarskih in ustaških taborišč ter 77. obletnice osvoboditve iz italijanskih taborišč.

Na osrednji slovesnosti s sporočilom »Ni nas okupiral nemški, italijanski ali madžarski narod, ampak fašizem in nacizem, ki ne poznata meja in v naših srcih zanju ni prostora«

ra» so s kratkimi portreti nekdanjih taboriščnic Dane Valič Klanjšček, Pavle Simšič, Marije Frlan, Elze Maurič Kumar, Stanke Krajnc Simoneti in Ivanke Špat obudili spomin na vzroke, zaradi katerih jim je bila odvzeta prostost, na trpljenje in razčlovečenje v taborišču. Tako so podali opomin, kako krhek je lahko

mir v razmerah, v katerih živimo. To so bile zgodbe žensk z imenom in priimkom, ki so del svojega življenja preživele zgolj kot številke. To so zgodbe o ljubezni do sočloveka, do rodne grude in jezika ter vrednot generacije slovenskih taboriščnic in taboriščnikov.

»Svoje punce« je ob vsakoletnem srečanju pozdravil Matjaž Špat, predsednik taboriščnega odbora Ravensbrück: »Naša srečanja so, drage tovarišice taboriščnice, nekaj čisto posebnega. To je priložnost za ganljiva snidenja prijateljic, ki ste v najhujših časih stkale močno mrežo iz zlahtnih niti človečnosti, naklonjenosti, solidarnosti, vere v

pravičnost in domoljubja. Preživele ste in ste v času rušenja človeških vrednot živ opomin za nas in predvsem za mladino, da lahko empatija do sočloveka, pokončna drža in močna sla po življenju premagajo nerazumljivo zlo tudi najhujše zveri – zločinsko popačenega uma v obliki fašizma in nacizma.

Ponavljamo: nikoli več se ne sme ponoviti!« Slavnostna govornica je bila evropska poslanka Tanja Fajon: »75 let mineva, odkar ste se, vsaj fizično, osvobodile grozot taborišč, strahov zaporov, negotove usode. Nič se ne more primerjati s položajem ženske, matere, deklice, ki so ji odvzeti svoboda, dostojanstvo in ponos, varnost, ki je lačna, zaničevana, mučena, teptana. In vendar ste danes tu med nami. Svobodne. Dostojanstvene. In cenjene. Ste resnična ženska moč, ki otrokom naroda daje življenje in zavest,« je dejala in poudarila, da sta njihova osebna bolečina in veličina vtanki v kolektivni spomin. Naša naloga in obveza je, da ta kolektivni spomin utrjujemo in obujamo, ker nočemo vojne, ne sprejemamo sovraštva in ne podpiramo zatiranja. Fajonova je še dejala, da pa se zaveda, da se jim je sodobnost na neki način izneverila, saj smo svobodo začeli ra-

zumeti kot samoumevno in pozabili besedo tovarištvo: »Prišel je čas, v katerem nas po eni strani zaznamuje preobilje, po drugi pa razjedanje moralnih vrednot, ko je spremenjen obraz gospodarstva in politike, ko zaradi brezsravnega hlastanja po dobičkih naraščajo neenakosti in se spreminjajo družbeni odnosi. Skrhalo se je medsebojno zaupanje, prostor so dobile skrajne ideje. Živimo v trenutku, ko povsod po Evropi glavo dviga nacionalizem, ko v marsikateri državi veje duh tiranije, ko slavo pridobivajo populistični voditelji. Zaznavamo ta trenutek, tudi v Sloveniji, in vemo, kam nas lahko pripelje.« Končala je z mislijo, da »ne smemo nikoli in nikar pozabiti druge svetovne vojne in vzrokov zanjo. Vedno znova moramo obsoditi nacizem in fašizem. In vedno znova se moramo pokloniti njenim žrtvam in – dokler bomo še lahko – izkazati hvaležnost preživelim.«

V imenu častnega pokrovitelja srečanja, predsednika republike Boruta Pahorja, ki je bil zaradi drugih obveznosti tokrat odsoten, je zbrane pozdravila njegova partnerka Tanja Pečar. Udeležencem je predsednik predal sporočilo, da je »kultura spominjanja, ne zgodovinske pozabe, zlasti pomembna v teh zahtevnih časih, ko nas poleg vseh negotovosti preizkuša še višja sila. Iz zgodovinske izkušnje vemo, da je prav v takih okoliščinah treba storiti vse za spodbujanje in krepitev medsebojnega razumevanja, strpnosti, sožitja in sodelovanja.« Slovesnosti so se poleg še petih živih taboriščnic in njihovih svojcev udeležili tudi predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman, župan občine Piran Denio Zadkovič, poslanec Marko Koprivec, delegacija koroških Slovencev in drugi predstavniki organizacij, ki ohranjajo spomin na grozote vojne.

Osrednjo slovesnost je v imenu Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije pripravila Televizija Medvode (Iztok Pipan, Žiga Kovač, Grega Lunar, Klemen Mlinarič). V kulturnem programu, ki je bil po scenariju in v režiji Silvane Knok stkan v opomin iz spominov žrtev nesmiselnih vojn in pravičnega upora, so tokrat sodelovali orkester Slovenske vojske s solisti, tenorist Martin Sušnik, sopranistka Tina Debevec, pevec Slavko Ivančič in Marjetka Popovski, dramski igralec Domen Valič in voditelj Urban Pipan.

**Nataša Predalič (TV Medvode),
foto: Iztok Pipan (TV Medvode)**

DOGODKI – 77. obletnica osvoboditve taborišča Kampor

Poklon dveh predsednikov, pričakujejo še tretjega

Italijanski okupatorji so izkoristili otok Rab za ustanovitev svojega najhujšega koncentracijskega taborišča za Slovence in Hrvate s celotnega ozemlja Ljubljanske in Reške pokrajine, ki so ga ob okupaciji z aneksijo priključili Kraljevini Italiji. Na Rab so po zgledu nacistične Nemčije pošiljali transporte brez seznamov, v katerih so bile cele družine, prebivalci celih vasi in zaselkov.

Taborišče na Rabu je delovalo slabih 14 mesecev. V njem naj bi umrlo okoli 4000 ljudi, evidentiranih pa je 1152.

Rab, najbolj zeleni jadranski otok, je po načrtih in zaslugi italijanskih okupatorjev postal kraj nečloveškega trpljenja in mučenja.

»Koncentracijsko taborišča v Kamporju je začelo nastajati 2. julija 1942, prvi transport pa je iz Ljubljane pripeljal že 27. julija 1942. V njem je bilo 170 moških, starih od 18 do 45 let. V šotore za štiri osebe so stlačili tudi do osem ljudi. Do sredine avgusta 1942 je v taborišču trpelo že šest tisoč ljudi, od tega dve tretjini Slovencev. Taborišče za ženske, otroke, starčke in invalide je nastajalo med 15. avgustom in 15. septembrom 1942. Prva žrtev v ta-

borišču je bil Viljem Malnar iz vasi Žurje, star komaj dva meseca. Na Rab so prihajali transporti vse do julija 1943. 13. junija so pripeljali prvo skupino 591 Judov. V mesecu dni jih je bilo pripeljanih 3360. Nastanjeni so bili v zidanih opečnatih stavbah in manjših barakah. Strahote fašističnega terorja je v taborišču doživelo okoli 15.000 internirancev obeh spolov in vseh starosti. Koliko otrok je bilo rojenih na Rabu, ni mogoče ugotoviti. Registrirano je, da jih je umrlo 12, živih pa ostalo osem. Mnogi so pozneje umrli v taborišču v Gonarsu,« je med drugim zapisal v svojih spominih Herman Janež, interniranec na Rabu.

Da bi izboljšali razmere v taborišču, je sedem komunistov v začetku oktobra 1942 ustanovilo komite Komunistične partije v taborišču. 5. januarja 1943 so interniranci ustanovili osemčlanski odbor Osvobodilne fronte. Vse to je utrdilo moralo v taborišču.

Taborišče na Rabu je delovalo slabih 14 mesecev. V njem naj bi umrlo okoli štiri tisoč ljudi, evidentiranih pa je 1152. Skupaj z Judi so ustanovili Rabsko brigado. Taborišče je prenehalo obstajati 11. septembra 1943, ko so na drog dvignili jugoslovansko trobojnico s peterokrako zvezdo. Interniranci so razorožili 2200-glavo italijansko moštvo na otoku. Zajeli so tudi komandanta taborišča, polkovnika Cuiulija, ki ga je brigadno sodišče obsodilo na smrt. Hoteli so ga prepeljati v Slovenijo, vendar si

Pokopališče žrtev koncentracijskega taborišča do leta 1953

Predsednika sta si na Rabu ogledala tudi razstavo Zadnji pričevalci.

je med potjo sodil sam. Rabska brigada je v Slovenijo pripeljala več kot tisoč oboroženih borcev. V Bosno je napolnila Židovski bataljon s 300 borci, v hrvaške enote pa 160 borcev Istrske čete.

Teden dni pred letošnjo obletnico osvoboditve italijanskega fašističnega taborišča sta se letos žrtvam v Kamporju prvič skupaj poklonila tudi slovenski in hrvaški predsednik, Borut Pahor in Zoran Milanović. Poleg predstavnikov občine Rab in slovenskega veleposlaništva iz Zagreba sta bili prisotni tudi delegaciji občine Kočevje, ki je pobratena z Rabom, vodil jo je župan Vladimir Prebilič, in ZZB NOB Slovenije, ki jo je vodil predsednik Taboriščnega odbora Rab-Gonars, Herman Janež ml. Janež se je v svojem nagovoru zahvalil za udeležbo predsednikov in dejal, da upa, da se jima bo na tem mestu v nekaj letih pridružil še predsednik tretje države (Italije, op. p.), ki je povezana s to žalostno zgodbo na otoku Rabu.

Po spominski slovesnosti sta si predsednik Pahor in predsednik Milanović ogledala fotografsko dokumentarno razstavo »Zadnji pričevalci/Poslednji svjedoci« – spomini internirancev italijanskih fašističnih taborišč. Ogled sta vodili Saša Pečar, ena izmed avtoric razstave, in Vesna Teršelič, direktorica Centra za soočanje s preteklostjo Document.

Janež Alič

DOGODKI – Veteranski pohod za mir

Prebrali poslanico A. Guterresa

Pohod za mir so 21. septembra pripravile veteranske in domoljubne organizacije Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, Zveza društev vojnih invalidov Slovenije, Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Zveza policijskih veteranskih društev Sever in Zveza društev in klubov MORiS. Vse te organizacije so tudi članice Svetovne federacije veteranov, v kateri usklajeno zastopajo interese slovenskih vojnih veteranov in izvajajo skupne dejavnosti federacije.

Tema dneva miru 2020 je bila skupno oblikovanje miru. Generalni sekretar OZN Antonio Guterres je podal stodnevno odštevanje do sporočila o mednarodnem dnevu

miru in ob tem zapisal: »Praznujte mednarodni dan miru s širjenjem sočutja, prijaznosti in upanja ob pandemiji covida-19. Bodite skupaj z OZN proti poskusom uporabe virusa za spodbujanje diskriminacije ali sovraštva. Pridružite se nam, da bomo lahko skupaj oblikovali mir.«

Udeleženci letošnjega pohoda v Ljubljani so se zbrali na ploščadi pred Moderno galerijo in se sprehodili po Cankarjevi, Čopovi, Prešernovem trgu in Stritarjevi ulici vse do Mestnega trga, kjer je bila osrednja slovesnost.

Osrednji govornik oziroma glasniki nacionalnega mirovnega sporočila je bil nekdanji predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk, ki je

med drugim opozoril, da pandemija covida-19 ni sovražnica v vojaškem smislu, ampak nadloga, ki se je moramo lotiti skupaj, usklajeno in odločno. Dodal je, da si moramo danes bolj kot kadarkoli prej želeli, da bi se izoblikoval pritisk javnosti. Ta bo pomagal ne le premagati pandemijo covida-19, ampak tudi vzpostavljati vzorce sodelovanja v ožji skupnosti in na svetovni ravni, ki bodo pripomogli, da bo svet našel rešitve za prihodnost. Danes svet nima kolektivnega vodstva, a po njegovem ga bo imel hitreje, če bodo ljudje poziv k skupnemu prizadevanju za mir povedali dovolj glasno.

Spregovoril je tudi ljubljanski župan Zoran Jankovič, ki je med drugim dejal: »Ljubljana je mesto, ki spoštuje različnosti in je sposobno sprejemati tudi drugačna mnenja ter ob tem živeti v miru. Rad bi, da bi načelo Človek je človeku človek ostalo za vedno.« Izrazil je željo, da bi bila Ljubljana zgled vsem mestom po svetu.

Na Mestnem trgu v Ljubljani so prebrali tudi poslanico ob dnevu miru generalnega sekretarja OZN Antonia Guterresa, sledila je minuta molka za žrtve vseh vojn na svetu, dogodek pa je sklenil Orkester slovenske policije.

S. B., foto: Janez Platiše

ZANIMIVOSTI – Novomašno slavlje v taborišču Dachau

Sodeloval tudi Slovenec Maks Lednik

V nacističnem taborišču Dachau je bilo med množico zapornikov tudi 2720 duhovnikov iz vse Evrope, med njimi okoli 30 iz Slovenije. Duhovniki taboriščniki so bili v posebnih barakah, ločenih za duhovnike nemške in poljske narodnosti, bila pa je še skupna »baraka narodov«. Duhovnike so ločili od drugih zapornikov zato, da niso mogli izvajati svojega poslanstva in sotrpinom vlivati poguma ali jih pripravljati na smrt. V eni od barak za duhovnike

so na posredovanje papeža Pija XII. smeli imeti kapelo, kjer je en duhovnik ob nedeljah maševal, drugi pa so bili pri maši.

Decembra 1944 se je v tisti kapeli zgodilo nekaj izrednega: 29-letni nemški diakon Karl Leisner, ki je bil v Dachau od leta 1940 in je bil hudo bolan, je v največji tajnosti prejel mašniško posvečenje in daroval svojo prvo sveto mašo, ki je bila zanj tudi edina v življenju. Tega pričevalca je sv. papež Janez Pavel II.

med mašo na olimpijskem stadionu v Berlinu 23. junija 1996 kot mučenca razglasil za blaženega (Karl Leisner goduje 12. avgusta). Med duhovniki, ki so pri tem novomašnem slavlju sodelovali, je bil tudi slovenski duhovnik Maks Lednik, ki je bil v Dachau od aprila 1943 do 29. aprila 1945, ko so ameriški vojniki osvobodili to taborišče.

Pater Bogdan Knavs

(prebral v župnijskem listu domače župnije Mošnje)

DOGODKI – Cerje 2020

Mednarodni dan miru

26. septembra je bila pri pomniku braniteljem slovenske zemlje na Cerju vsakoletna slovesnost ob mednarodnem dnevu miru, ki jo je pripravila občina Miren - Kostanjevica v sodelovanju z domoljubnimi in veteranskimi organizacijami, združenimi v KoDVOS - Koordinacijo domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije. Zaradi priporočil NIJZ je slovesnost potekala v ožjem krogu v osrednji avli pomnika.

Slovesnost se je začela s postrojem praporščakov članic KoDVOS, Pozdravni nagovor sta imela Mauricij Humar, župan občine Miren - Kostanjevica, in Gorazd Humar, predsednik Društva TIGR Primorske, v imenu KoDVOS pa je prisotne nagovoril dr. Tomaž Čas, predsednik Zveze policijskih veteranskih društev Sever in predsedujoči KoDVOS v letu 2020. Spomnil je, da letos mineva 39 let, odkar je Generalna skupščina ZN razglasila 21. september za mednarodni dan miru, ko naj bi ljudje slavili mir ter dan svetovnega premirja in nenasilja. Tema dneva miru v letu 2020 je skupno oblikovanje miru. Tomaž

Čas je poudaril, da je mir načet tudi takrat, ko se pandemija covida-19 zlorablja za politične interese, ko se pristojni ne odzivajo na sovražni govor, ko se obujata fašizem in nacizem. Končal je z besedami, da si vsi zavedni Slovenci želimo, da bi mir postal del slovenske zavesti o miru, demokraciji, spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter o socialni in pravni državi.

Slavnostni govornik je bil dr. Vasko Simoniti, minister za kulturo RS. Prebrana je bila poslanica ob dnevu miru generalnega sekretarja OZN Antonia Guterresa. Ob tej priložnosti so odkrili likovno stvaritev Rudija Španzla »Veter pozabe«, poklon generalu avstro-ogrske vojske Svetozarju Borojeviću von Bojni za zasluge v vojni na soški fronti. O stvaritvi je spregovoril likovni kritik dr. Ferdinand Šerbelj.

V kulturnem programu, ki ga je oblikoval dr. Rok Andres, so sodelovali trobilni kvartet Policijskega kvarteta, dijaki Gimnazije Nova Gorica, recitatorji Kluba mladih tigrovcv in Nataša Nardin.

S. B.

DAN MIRU

Sporočilo
generalnega
sekretarja OZN

»Mednarodni dan miru je posvečen spodbujanju vojskujočih se strani povsod, naj odložijo orožje in si prizadevajo za harmonijo. Ker pandemija covida-19 še naprej pušča po svetu, je ta poziv pomembnejši kot kadarkoli prej. Zato sem marca pozval k svetovnemu premirju.

Naš svet se sooča s skupnim sovražnikom: smrtonosnim virusom, ki povzroča neizmerno trpljenje, uničuje preživetje, prispeva k mednarodnim napetostim in zaostruje že tako strašne mirovne in varnostne izzive. Letošnji mednarodni dan miru je v središču pozornosti, njegov moto pa je 'Oblikovati mir skupaj'.

V tem duhu in ob naši 75. obletnici Združeni narodi združujejo ljudi na globalni pogovor o oblikovanju naše prihodnosti in vzpostavljanju miru v težavnih časih. V teh dneh fizičnega oddaljevanja morda ne bomo mogli stati drug ob drugem. A vseeno se moramo zavzeti za mir. In skupaj – vem, da lahko – bomo zgradili bolj pravičen, trajnosten in nepristranski svet.«

KOLUMNA

Jože Poglajen

Zgodba o volku in kozu

Ko se septembra začne šola, že skoraj trideset let poslušamo mantra vsakokratne opozicije, da nas čaka vroča politična jesen. A navadno se nič pomembnega ne zgodi. Psi lajajo, karavana gre dalje, pravi pregovor. Tudi letos politični »analitiki« napovedujejo vročo jesen. Drugače od večine prejšnjih jeseni pa se bo tokrat politična temperatura res lahko nekoliko dvigovala. Povišanih tonov v razpravah, tudi gostilniško prostaških in žaljivih, bo gotovo več kot prejšnja leta, vendar bi postalo vroče le, če bi prišlo do padca Janševe vlade. Za kaj takega je malo verjetnosti.

Na tak razplet je poleti sicer kazal obračun peterice poslancev Desusa z zdaj že nekdanjo predsednico Aleksandro Pivec, ki ga je Pivčeva sama zakuhala z arogantnim ravnanjem v slogu: Desus – to sem jaz. Za Pivčevo je bil usoden niz koruptivnih škandalov, po katerih je Desus padel v nevarno območje izpada iz parlamenta na naslednjih volitvah. Ko so poslanci zagrozili, da bodo izstopili iz Janševe koalicije, je Pivčeva vendarle odstopila, toda Janševa ministrica je ostala. Odhod peterice poslancev Desusa (in ministra Gantarja) iz vladne koalicije je tako postal

ga možnost precej manj tvegana in predvsem cenejša od kolaboracije z Jelinčičem. Povedano drugače, več možnosti ostati dalj časa na oblasti mu dajejo predčasne volitve. Po raziskavi Mediane bi mu ta hip prinesle 19 odstotkov glasov, kar pomeni, da bi janševiki v parlamentu zasedli kar 32 sedežev. Polovico manj (17) poslancev bi imeli socialdemokrati, 13 Šarčeva stranka ter 11 Levica. Po pet sedežev bi si razdelile NSi, SAB in Desus, vse ob predpostavki, da bo volilna udeležba vsaj 60-odstotna. Kar je sicer precej optimistična ocena.

Na prvi pogled takšen izid sicer prepričljivemu relativnemu zmagovalcu Janši ne kaže dobro, kajti zdajšnja vladna koalicija bi za morebitno vladanje zbrala skromnih 42 poslanskih sedežev. Toda letos zgodaj spomladi se je izkazalo, da je nemogoče postalo mogoče. Ere zaklinjanja »z Janšo pa ne« je s Počivalškovo in Pivčevo »izdajo« nepreklicno konec. Na strankarskem odru tako ostaja le bolj ali manj odkrita trgovina z interesi vodilnih v strankah. Od tod naprej pa ima Janša na voljo prav vse koalicijske kombinacije razen z Levico. Vprašanje je le, kaj bi moral za to ponuditi morebitnim partnerjem. Glede na izkušnje prve Janševe vlade – takrat so v nadzornih svetih državnih

Na strankarskem odru tako ostaja le bolj ali manj odkrita trgovina z interesi vodilnih v strankah. Od tod naprej pa ima Janša na voljo prav vse koalicijske kombinacije razen z Levico.

»passé«, če se izrazim z besedami prvega med poslanci Jurše. Očitno tudi ni bil resno mišljen. Služil je le kot vložek v mešetarjenju za poslanske in druge dobro plačane državne službe članov upokojske stranke na eni strani in zadostno število glasov v parlamentu za to, da bi Janša lahko do konca izkoristil zadnjo priložnost, da maksimira prihodke za svoje omrežje, preuredi institucije in medije ter zagotovi denarni tok omrežju tudi po koncu mandata, kot je zapisal eden od kritičnih političnih analitikov. Tako je ostal volk Janša sit in Desusova koza cela.

Za zdaj. Veliko vprašanje je namreč, ali bo koza ostala cela tudi po izrednem kongresu stranke. Prav mogoče je, da bodo tam prevladali nasprotniki Janše, ki jih skrbi, da bi Desusovi volivci zaradi kolaboracije z janševiki na volitvah prestopili kam drugam, denimo k stranki Bratuškove, in Desus prvič v svoji zgodovini ne bi prestopil štiriodstotnega praga v parlament. Njihov izstop iz vlade bi tako morebiti spet postal aktualen. Janša bi se znašel pred dilemo, ali poskusiti nadaljevati s precej nezanesljivo večino 41 poslancev plus trije Jelinčičevi in dva poslanca manjšin ali iti na predčasne volitve. Zdi se, da je dru-

firm sedeli tudi predstavniki SD – in tudi zavoljo precej mlačnih protestov socialdemokratov zoper napol pučistične poteze janševikov v vladi ni izključena velika koalicija SDS-NSI-SD-LMŠ z dvotretjinsko večino v državnem zboru in notranjim razmerjem 37 proti 30. Znanstvena fantastika? Niti ne.

Tako janševiki kot tudi socialdemokrati se lahko sklicujejo na podobne kombinacije po svetu. V Evropi, na primer v Nemčiji, kjer tovrstna koalicija bolj ali manj uspešno deluje že precej let. Res je, da je CDU/CSU pod vodstvom kanclerke Merklove nekaj povsem drugega kot Janševa SDS. Res pa je tudi, da nemški socialdemokrati to zvezo plačujejo z vedno slabšimi volilnimi izidi na ravni tako države kot dežel, a drugega izhoda nimajo, če nočejo za dalj časa čepeti v opoziciji. Politični »analitiki« temu pravijo politični pragmatizem, ki ni tuj tudi naši SD že od časov, ko je stranko vodil Pahor. In še en dejavnik jim govori v prid tovrstni veliki koaliciji, namreč to, da bi se lažje sporazumeli z Janšo kot z narcisoidnimi liderji do nedavne antijanševskega bloka. Dokazov za to je bilo v preteklosti in še danes preveč. Še včeraj nemogoče bo lahko kmalu prav mogoče.

SPOMINI – Anton Korelc iz Domžal

Že pri desetih letih ostal brez očeta partizana

Anton Korelc se je rodil decembra 1932 v Dolgi vasi, kilometer stran od Kočevja. Pozneje se je družina preselila v Koprivnik. Njegova medvojna zgodba je med drugim zapisana v zborniku Svoboda – plačilo za žrtve, leta 2017 jo je izdalo Združenje borcev za vrednote NOB Domžale.

Oče, tudi Anton, je bil cestar na cesti med Kočevjem in Koprivnikom. Da bi lažje prišel na delo, je v Koprivniku vzel v najem pol hiše, saj se je prej moral iz Kočevja peljati s kolesom petnajst kilometrov do cestnega rajona Onek–Koprivnik. »V vasi je prebivalo tristo ljudi, oče je bil predsednik rajonskega odbora Osvobodilne fronte. Mama Fani je imela vrt in njivo, vse je bilo v najemu. Hodila je tudi na 'tabrg', da je z delom kaj zaslužila.«

Ko so leta 1941 Italijani napadli Koprivnik, so vaščani pobeželi

v gozd. »Mama, sestra in jaz smo se vrnili na dom, oče pa je pozneje ostal pri partizanih. Če so Italijani prišli k nam, smo se morali mama, sestra in jaz umakniti, največkrat na njivo. Italijanov smo se kar bali, čeprav so na začetku kuhali paštašuto in jo dajali nam mulcem. Decembra 1942 so bili partizani, med njimi moj oče, izdani, šest jih je padlo. Trije odrasli so že imeli družino, dva sta bila stara okoli osemnajst let. Italijani so jih postrelili pri Starem Brezju, do naše vasi se je slišalo streljanje.«

Italijani požgali vasi, ker so se bali odpora

Dva kilometra stran od Koprivnika so Italijani požgali vasi Hrib in Rajhenav na robu Kočevskega roga, požganih je bilo šestdeset hiš. Okoli Koprivnika so bili bunkerji

in žica, tako da vaščani niso mogli nikamor, saj je bila v kraju italijanska postojanka. »Dober teden pred kapitulacijo Italije, septembra leta 1943, so se neko noč umaknili, ker so se bali maščevanja prebivalcev. V Brezovici blizu Kočevja so italijansko vojsko razorožili. Do konca vojne so v Koprivnik le od časa do časa prišli Nemci in domobranci in se spopadali s partizani. Po kapitulaciji Italije so bili partizani zelo dobrodošli v vasi in tudi pri nas.«

Stalnih partizanskih enot v bližini vasi ni bilo, razen kadar so šle skozi vas kolone, ki so štele tristo ljudi ali več. Še posebno se je število partizanov povečalo leta 1944. »Nemci in belogardisti so jih večkrat napadali, dokler niso v neki bitki doživeli hudega poraza. Terenski odbor Osvobodilne fronte nas je silil, da smo mladi fantje pokopavali ubite Nemce in belogardiste, partizani pa so padle sami odpeljali. Na hribu proti Beli krajini so bile najhujše bitke, ker so jo partizani čuvali, saj je bila že osvobodeno ozemlje.«

Antonova družina je v času okupacije zelo težko živela, predvsem od pridelkov na vrtu in njivi in nekaj malega domačih živali. »Mleka skoraj ni bilo, ker so bile v vasi le dve ali tri krave. Ko so se Kočevjarji na začetku vojne umaknili iz Koprivnika in Hriba v bližini, so pustili za seboj ročni mlin, ki ga je domov pripeljal oče. Iz vse vasi so prihajali k nam mlet razno zrnje.« Električno so v vasi dobili šele leta 1947.

»Italijanska vojska je bila bolj rečna, bilo jih je okoli sto vojakov. Po noči so radi ukradli krompir ali drug živež. V začetku so imeli kar dobro hrano, potlej je začelo primanjkovali, saj so izgubljali vojno v Etiopi-

Anton s titovko leta 1945

ji. Živež smo dobivali enkrat na mesec. Italijani so nam dali nakaznice, saj so nas omejili, da nismo mogli nikamor. Lire smo imeli, vendar jih nismo mogli nikjer zapraviti.«

Italijani so napadli Koprivnik leta 1941, vendar so kmalu odšli in se vrnili z brigado, okoli vasi pa razpeli žico in postavili trinajst bunkerjev, večinoma iz lesa. »Po kapitulaciji Italije je bilo na Brezovici na kupe italijanskega orožja. Mama me je poslala z doma, da bi prinesel deke, oblačila in obutev. Vrnil pa sem se skoraj do zob oborožen, tudi z bombami v kovčku, zato me je dvakrat pošteno našeškala.«

Tragična smrt narodnega heroja Alojza Kolmana

Kadar so se Nemci in belogardisti zadrževali v vasi, partiza-

ni niso udarili po njih, ker so se bali pogroma nad prebivalstvom. »Preden je jeseni 1944 padel narodni heroj Alojz Kolman - Marok, komandir spremljevalne čete, je večkrat prespal pri nas. Ko je njegova četa odšla naprej, so v vasi ostali on, kurir in še neki oficir. Iznenada so udarili Nemci, mama je Maroka vlekla za suknjič, naj se skrije v klet. Tega pa ni hotel, skočil je čez balkon, 'gang', in streljal naokoli. Na koncu vasi so ga Nemci pričakali z nasprotni strani. Bil je ranjen v nogo in se je ustrelil s pištolo. Nemci so mu slekli srajco in se po Kočevju hvalili, koga so ubili, saj je bil španski borec in po činu major. Če bi ostal v naši hiši in miroval, bi verjetno ostal živ, saj nihče ni prestopil njenega praga. Nemci pa niso iskali komandirja in njegovega kurirja, temveč nekega izdajalca, družino je imel v vasi, pa se mu po vojni ni nič zgodilo. Ker je bil Marok španski borec, so Nemci vedeli, da je zelo pomemben partizan. Z nekim Armenijem sva našla več šaržerjev, iz katerih je streljal v sovražnika.«

Anton je bil še premlad za kurirja, je pa s prijateljem – njegova mama je bila predsednica rajonskega odbora – večkrat šel po kurirskih poteh v Nemško Loko ali drugam. Mama je leta 1950 za padlim možem prejela partizansko spomenico, pod katero sta bila podpisana minister za obrambo Tito in generalni sekretar Zveze borcev Jugoslavije Aleksander Ranković. Družina pa se je že pred tem postopoma preselila v Domžale, kjer Anton Korelc še zdaj prebiva s svojo družino.

Jože Skok

Partizanska brigada v Koprivniku leta 1944

75. OBLETNICA OSVOBODITVE

Svoboda je kot sonce

V letu 2020 smo. Petinsedemdeseta obletnica osvoboditve naše domovine Slovenije izpod okupatorjev, nacistov in fašistov. Vsi, ki smo narodnoosvobodilni boj v letih od 1941 do 1945 doživljali, vemo, kaj nam pomeni svoboda. Če ne bi bilo domačih izdajalcev, bi bila naša zemlja manj prepojena s krvjo in ne bi bilo tako veliko ljudi pregnanih iz domov v taborišča.

Milena Oblak, rojena Podlogar, iz Koprivnika v Kočevskem rogu in Eta Chvatal, rojena Panjan, iz Škofje Loke sta prijateljici in živita v Cerkljah na Gorenjskem. Obe sta članici Zveze borcev za vrednote NOB. Ob začetku vojne je bila Milena stara devet, Eta pa tri leta. V pogovoru sta obujali spomine.

»Leta 1942 nisem imela otroštva. Na robu kočevskih gozdov v vasi Koprivnik so bili že hudi nemiri. Tu so živeli Kočevjarji, slovenskih družin je bilo malo. Kočevski Nemci so se sprehajali po vasi, mahali z nemškimi zastavami, pozdravljali s Heil Hitler in vpili 'k Dolfetu gremo!' In so množično odhajali. Začela se je roška ofenziva, vojaki in fašisti so odpeljali vse naše fante in može, tudi mojega očeta. Stala sem ob oknu v solzah in z bolečino sem gledala, kako so očeta s puškinimi kopti porinili na tovornjak. Partizani so bili hud boj s sovražnikom. Z mamo, sestrama, starimi starši in sosedovo

družino smo bežali v gozd. Šli smo skozi zapuščeno vas Bukova Gora. S seboj smo vzeli le nekaj hrane in našo kravico. Prespali smo v kamniti hišici. Otroci smo dejali, da je to vila vseh vetrov. Zjutraj nas je našel partizanski kurir in nas opozoril na nevarnost. Nadaljevali smo v globino Kočevskega roga. Med begom smo izgubili kravico.

Po bojih nas je lačne in šibke srečal partizanski kurir Pepe. Povedal je, da je naša vas spet svobodna. Naselili smo se v prazno kočevsko hišo, saj je bila naša uničena in izropana. Že naslednji dan so nas aretirali italijanski karabinjerji, zasliševali in končno izpustili. Medtem je iz zavora pobežnil oče in se pridružil partizanom Črnogorske brigade. Vrnili smo se v kočevsko hišo in vsi v vasi smo sodelovali s partizani. Srečni smo bili, ko je Italija kapitulirala in smo bili svobodni na svoji zemlji! Toda ne za dolgo! V Kočevju so imeli Nemci močno postojanko. Z belogardisti, našimi domačimi izdajalci, so prišli na Koprivnik. Naša partizanska vojska je bila vsak dan močnejša in številnejša in iz osvobodene Bele krajine so prišle na Koprivnik močne brigade, ki so napadle sovražnikovo postojanko v Kočevju. Utrujenim, premraženim in lačnim partizanom smo dajali, kar smo imeli, pripravljali smo mitinge in skupaj peli

partizanske pesmi.« Milena je bila radovedna in vprašala Eto, kako je ona doživljala vojno. »Bila sem premajhna in spominjam se le posameznih dogodkov. Najbolj mi je v spominu ostala izselitev. Moji starši so bili aktivisti Osvobodilne fronte. Močno so verjeli v svobodo in zmagov nad okupatorji in domačimi iz-

Zadnja tri desetletja v naši domovini nas, zavedne Slovence in Slovenke, blatijo sovražnikovi priskledniki, izdajalci svoje domovine. Vsebine pojma SVOBODA si ti ljudje ne zaslužijo!

dajalci. Zima je bila. Gestapovci, ki se jih spominjam po zloščeniških skornjih in značilnih hlačah, so prišli po mamo. Stala sem za njo. Mama je imela nekaj v pesti. Ko je pogledala nazaj, je za njo stala najina varuška Francka, njej je mama to predala iz pesti. Francki je bilo takrat deset let. Ko sem odrasla, sem izvedela, da je bil to ključ bunkerja na podstrešju. Stanovali smo v mlekarni ob puštalskem mostu. V bunkerju je bil ranjeni partizan. Mamo so odpeljali v begunjske zapore. Doma smo ostali ata, mlajša sestra Majda in jaz, toda ne za dolgo. Bili smo izdani. Nas in še mnogo drugih je izdala Tončka Vidic – Tanja. Odpeljali so nas na

gestapo na Mestnem trgu. Stanovanje so izropali, nas tri pa zaprli v škofov dvorec v Goricanah. Zatem so nas v živinskih vagonih odpeljali v neznan. V Radovljici so vojaki odprli težka vrata in svetloba je napolnila vagon. Zagledala sem nemške vojake, za njimi mnogo ljudi z dvignjenimi rokami, v rokah pa so

držali hlebčke kruha za nas. Vojaki jih niso pustili bliže. Vrata so zaprli in vlak je vozil, vozil. Ne vem, kdaj in kje so naju ločili od ata in kdaj se je nama pridružila mama. Vozili smo se do Münchna. S tovornjaki so nas peljali proti Innsbrucku med hribe in pristali smo v taborišču Walchensee, obdanem z visoko ograjo iz bodeče žice. Ženske so hodile delat zunaj taborišča. Otroke so Die Tante prevzgjale v nemškem duhu. Nizke barake so bile mrzle, veter je bilo čuti. Prebolela sem nekaj otroških boleznih, grizle so nas stenice in uši. Hrana je bila najbolj podobna pomijam. Hudobno Die Tante sem imenovala Die kača.«

Milena je nadaljevala s spomini na doživljanje svobode: »Vsi smo se s partizani veselili in peli. Bili smo presrečni! Prava svoboda je bila, ko se je vrnil oče. Nad vasjo sem pasla krave. Več otrok nas je bilo. Slišali smo, da je v vas pripeljal avto. Kmalu me je prišla iskat mlajša sestra. Bosa in vznemirjena sem stekla po hribu domov. Tam je sredi sobe stal pokončen mož, moj oče. Objela sem ga in od sreče zajokala. Oče je bil v vojaški uniformi, na rami je imel nekaj zvezdic. Tovariš, ki ga je spremljal, je dejal: »Ne jokaj! Zdaj ti očeta nihče več ne bo odpeljal.« Etina osvoboditev pa je bila nekoliko drugačna: »Angleži so nas osvobodili. Iz taborišča so nas prepeljali v Lienz, kjer se nam je pridružil oče. Iz zbirnega centra v konjušnicah v Špitalu smo se z vlakom odpeljali proti Jugoslaviji. Svoboda! Na avstrijski strani v Podrožici je mama povedala, da je doma svoboda, igrali se bova in mirno spali. Vlak je zapeljal v predor Karavanke. Bilo je sredi junija. Na njivi sem zagledala žanjice z rdečimi rutami. Mahale so nam, saj so vedele, da ves vlak pelje zavedne slovenske ljudi iz taborišč v Nemčiji. Mama je rekla: 'Doma smo!' Bilo je nepozabno. Zaradi nevarnosti tifusa smo bili še en teden v Kranju v karanteni.«

Eta Chvatal in Milena Oblak

SPOROČILA – Svetovni dan starejših

20. festival za tretje življenjsko obdobje

Že vse od začetka tega tisočletja vsako leto okrog 1. oktobra, svetovnega dneva starejših, v Cankarjevem domu v Ljubljani poteka tridnevni Festival za tretje življenjsko obdobje (F3ŽO), ki mu v svetu najbrž ni podobnega. Letos bi to moral biti že dvajseti po vrsti, a je novi virus tudi njega odgnal v prihodnje leto.

Organizatorji so zato sklenili, da se bomo na 20. F3ŽO srečali prihodnje leto, in sicer od 29. septembra do 1. oktobra 2021. Tako je namreč v svoji poslanici ob letošnjem svetovnem dnevu starejših med drugim sporočil programski svet festivala. V njej je opozoril, da se festival po svoji ustanovitvi, ko je bil zasnovan in namenjen predvsem starejšim, čedalje bolj zavzema za aktivno staranje in medgeneracijsko sožitje. Razvil se je v dogajanje, ki si je za svoj namen, cilj in nalogo zastavilo prepoznavanje perečih težav, opozarjanje nanje in odkrivanje

poti do rešitev. Prizadevanja festivala se navezujejo tudi na sprejete mednarodne dokumente in načrte, povezane s starostjo in staranjem. To so med drugim: Dunajski načrt o staranju (1982), ki je prvi opozoril na vprašanje dolgožive družbe, Madridski akcijski načrt o staranju (2002), ki je med drugim začel starejše obravnavati kot enega aktivnih delov družbe, Lizbonska pogodba, s katero se je EU zavezala k boju proti socialni izključenosti ter spodbuja socialno pravičnost in medgeneracijsko solidarnost.

Z leti se je festival vse bolj posvečal vprašanju, ki posredno ali neposredno zadevajo vse starostne skupine, posebno tudi mlade. Zavzemal se je za aktivno staranje in pluralnost, saj je omogočal sodelovanje, povezovanje in vključenost različnih deležnikov – vseh, ki so pripravljeni sodelovati. Zlasti v zadnjih letih je tako z načelom »vsi smo ena generacija« poudarjal po-

men in nujnost medgeneracijskega sodelovanja, medsebojnega spoštovanja in s tem prijaznega sobivanja državljanov vseh starosti.

Tudi Zveza borcev je do zdaj še vsako leto sodelovala na festivalu. Skoraj vedno je ob tem pripravila tudi okroglo mizo ali drug poseben kulturno-izobraževalni dogodek, povezan z našimi načeli in vrednotami ter pomembnimi spomini na vojno obdobje, v marsičem pa tudi svoj pogled naprej. V tem okviru je predstavljala zlasti medvojno učinkovito in enkratno organizacijo zdravstva, partizansko šolstvo, bogato in vsestransko kulturno dogajanje, pa tudi pomoč in prispevek zavednih in preprostih ljudi, ki so vse to omogočali in brez katerih tudi vojaški uspehi ne bi bili mogoči. Vemo, da o vsem tem zdaj mlada generacija že desetletja komaj kaj sliši.

Meta Mencej

SPOMENIKI

Vandalsko odstranjevanje spomenikov

Zbirka partizanskih spomenikov na Geopediji (https://sl.wikiversity.org/wiki/Partizanski_spomeniki_na_Geopediji, https://www.geopedia.world/?locale=sl#T281_L2518_x1709131.9524565407_y5766409.413833694_s9_b362) se približuje novi tisočici. Zadnjih sto spomenikov so vnesli: Miloš Kermavnar, zakonca Hladnik, Mojca Župančič, Teofil Bizjak, Lanko Marušič, Dušan Škodič, Ljubo Motore in še kdo, več sodelavcev je popravljalo in dopolnjevalo obstoječe zapise.

Mnogo je bilo obiskov spomenikov, ki so modre zvezdice spremenili v rdeče. Med 5900 doslej vpisanimi spomeniki jih 806 (14 odstotkov) še ni doživelo obiska na terenu, 174 (3 odstotki) pa je bilo odstranjenih. Nekaterih od teh preprosto ni več, drugi so bili prestavljeni na pokopališče ali preneseni v muzej. Med vandalsko odstranjenimi je tudi spomenik padlim iz Sorice, po katerem sem spraševal v prejšnjem sporočilu. Podrli

so ga brez razpravljanja in domačin pravi, da o tem ni dobro preveč poizvedovati. V nekaterih zadrtih okoljih je ljudem še vedno nerodno, ker so se njihovi predniki uprli okupatorju in zmagali, nekateri pa so zaradi zmage partizanov na strani zaveznikov proti Hitlerju celo hudi. Žalostno.

Kogar mika obiskovanje nepopisanih spomenikov po Goriškem,

si lahko pomaga s seznamom Miloša Kermavnarja na <http://slov.si/doc/gorisko.xlsx>. Kdor želi z Geopedije izpis obeležij za svojo občino, se bo zgledoval pri Ljubu Motoretu, ki je to storil za Sevnico: https://sl.wikiversity.org/wiki/Partizanski_spomeniki_na_Geopediji#%C5%A0tajerska.

Veselo naprej!
Miran Hladnik

Opravičilo dr. Matjažu Kmeclu

V zadnji številki Svobodne besede smo na straneh 6 in 7 objavili osebno razmišljanje dr. Matjaža Kmecla ob 100. obletnici Koroškega plebiscita. V članku je razložil, zakaj ni tega dogodka praznoval z nikomer in kako se bo plebiscita spominjal. Pri postavljanju članka na časopisne strani nam jo je zagodel tiskarski škrat (splet okoliščin). Tako je bil namesto naslova *O plebiscitu, praznovanju in spominjanju* objavljen napačen naslov »Da zgodovinski spomin ne bi zbledel«, ki nima nobene povezave s člankom. Prav tako je bila v posameznih delih članka uporabljena napačna oziroma neprimerna oblika črk. Za napake se avtorju opravičujemo.

Janez Alič, odgovorni urednik

Zahteva za popravek

V 51. številki Svobodne besede je v rubriki V sliki in besedi na strani 11 nekdanji ravnatelj Osnovne šole Rogatec in občinski svetnik Viljem Prevotšek podal zavajajoče in neresnične navedbe, da sem bil pobudnik odstranitve kipa Edvarda Kardelja pred Osnovno šolo Rogatec. Kip Edvarda Kardelja nikakor ni bil odstranjen na mojo pobudo. O odstranitvi se tudi ni razpravljalo na nobeni od sej občinskega sveta občine Rogatec, kjer sem član že od leta 1998, prav tako ne na sejah sveta zavoda VIZ, Osnovna šola Rogatec, katere član sem prav tako. Navajam, da je kip Edvarda Kardelja vpisan v register kulturne dediščine, vendar ni razglašen za kulturni spomenik, in se varuje v prostorskih aktih ter je vpisan pod EŠD 29646.

Kip je bil odstranjen izključno na pobudo nove ravnateljice in odpeľjan v Muzej novejšje zgodovine v Celju. Ker ni bilo nobene pobude za izbris kipa iz registra in je kip odstranjen brez soglasja ZVKDS, bom na eni od naslednjih sej občinskega sveta občine Rogatec podal pobudo, da se kip vrne v Rogatec in da se zanj najde primerno mesto v našem kraju, kjer je bil postavljen od leta 1982.

Prilagam dokazila:
– zahvala za prevzem gradiva – Muzej novejšje zgodovine Celje;
– izpis iz inventarne knjige, kjer je razviden prevzem kipa in pobuda za odstranitev;
– dopis ravnateljice za prenos kipa. Rogatec, 12. februarja 2020

Fredi Ferčec

KOMENTAR

Dr. France Križanič

Premog v proizvodnji električne energije

V povprečju treh let med letoma 2016 in 2018 je Slovenija na pragu elektrarn proizvedla 15,5 teravatne ure električne energije na leto. Ob upoštevanju polovice proizvodnje Nuklearne elektrarne Krško, namenjene pokrivanju hrvaškega trga, je bilo za slovenski trg na voljo povprečno 12,7 teravatne ure. Ker je končna raba električne energije znašala 13,5 teravatne ure, je bila pri dobavi te dobrine Slovenija šestodstotno uvozna odvisna.

Termoelektrarne so v tem obdobju proizvedle pet teravatnih ur. Termoelektrarna Šoštanj pa 3,9 teravatne ure električne energije na leto (Statistični urad Republike Slovenije, Letna poročila Termoelektrarne Šoštanj). Električno energijo proizvedla tudi Termoelektrarna Brestanica, ki se vklaplja ob časnem oziroma nenadnem pomanjkanju te energije v sistemu (tako imenovana »terciarna rezerva«), večinoma pa kogeneracije, ki skupaj ponujajo toploto in električno energijo. Največja med njimi je Termoelektrarna toplarna Ljubljana.

Termoelektrarna Šoštanj Sloveniji prispeva 29 odstotkov potrebne električne energije. Ob načrtih za prenehanje njenega delovanja moramo upoštevati dva negativna stranska učinka. Prvi je povečanje uvozne odvisnosti Slovenije pri preskrbi z električno energijo na 35 odstotkov. Primanjkljaj je mogoče pokriti s proizvodnjo v plinsko parnih elektrarnah. Cena elektrike bo v tem primeru precej višja od cene električne energije, proizvedene v Termoelektrarni Šoštanj. Tako kot pri surovi nafti namreč tudi pri ponudbi zemeljskega plina obstaja manjša skupina ponudnikov (oligopol), proizvodna cena utekočinjenega plina pa ne omogoča konkurence premogovnim elektrarnam z moderno tehnologijo. Ocena za sredino zadnjega desetletja, ko med ponudniki zemeljskega plina še ni vladala »cenovna vojna«, kaže, da bi se cene za porabnike električne energije v Sloveniji (gospodinjstva in tako imenovana »negospodinjstva«) povečale od 20 do 38 odstotkov. Razmik v podražitvi je odvisen od cene plina v danem obdobju pa tudi od načina organiziranja preostalih slovenskih ponudnikov električne energije v tako imenovane »bilančne skupine«. Kombinacija ponudbe elektrike iz hidroelektrarn in plinsko-parnih elektrarn bo delovala z nižjo lastno ceno od samih plinsko parnih elektrarn. Načeloma se sicer cena neke dobrine na trgu ustali na ravni, ko pokriva stroške najmanj učinkovitega ponudnika te dobrine, ki so jih potrošniki oziroma odjemalci še pripravljeno poravnati. To pa je odvisno od njene koristnosti.

V vsakem primeru bo Slovenija tretji no svoje električne energije še vedno dobivala iz elektrarn na fosilna goriva (plinsko-parne elektrarne), obenem pa bo soočena s povečanjem cen in s tem z rasto stroškov.

Drugi močni stranski učinek morebitnega prenehanja delovanja Termoelektrarne Šoštanj in Premogovnika Velenje bo izguba delovnih mest in dodane vrednosti v Sloveniji. Poleg direktnega učinka konca teh dveh podjetij ter zmanjšanja proizvodnje in zaposlenosti v podjetjih z visokim deležem porabe električne energije moramo upoštevati tudi posredni (multiplikativni) vpliv preko prekinjenega toka reprodukcijskega povpraševanja ter mu dodati neposredni in posredni vpliv znižanja osebne porabe zaradi upada dohodkov zaposlenih, znižanja investicijske porabe ob neplačevanju dolgov in poslabšanju položaja upnikov ter znižanja državne porabe (porabe javnega sektorja – tako ime-

Ocenjen kratkoročni negativni učinek zaprtja Termoelektrarne Šoštanj in Premogovnika Velenje bo raztegnjen na nekaj let, v vsoti pa bo presegal tri odstotke enoletnega bruto domačega produkta in zaposlenosti.

novane »širše države«) zaradi zmanjšanja javnofinančnih prihodkov in preusmeritve dela javnih sredstev v pomoč brezposelnim. Uvoz zemeljskega plina, utekočinjenega plina ali pa neposredno električne energije se bo povečal, po drugi strani pa se bo zaradi upada porabe in gospodarske dejavnosti uvoz najrazličnejših dobrin zmanjšal.

Analiza »Oportunitetni stroški ukinitve Termoelektrarne Šoštanj in Premogovnika Velenje« (EIPF, 2017) je pokazala, da bosta podražitev električne energije in upad različnih vrst porabe ob prenehanju delovanja teh dveh podjetij vplivala na znižanje dodane vrednosti slovenskega gospodarstva za preko 1,1 milijarde evrov, izgubo 29.000 delovnih mest ter neizkoriščenost osnovnih sredstev v vrednosti šest milijard evrov. Javnofinančni prihodki bodo upadli za 418 milijonov evrov, naložbe v raziskave in razvoj pa za 19 milijonov evrov. Kljub povečanemu uvozu za nakup manjkajoče električne energije ali pa zemeljskega oziroma utekočinjenega plina se bo slovenski uvoz blaga in storitev zmanjšal za dobrih 400 milijonov evrov. Ocenjeni kratkoročni negativni učinek zaprtja Termoelektrarne Šoštanj in Premogovnika Velenje bo raztegnjen na nekaj let, v vsoti pa bo presegal tri odstotke enoletnega bruto domačega produkta in zaposlenosti.

Škoda zaradi prenehanja delovanja Termoelektrarne Šoštanj s Premogovnikom Velenje ne bo le kratkoročna. Ocena na podlagi podatkov iz sredine zadnjega desetletja kaže na 7,7 milijarde evrov potencialne izgube bruto dodane vrednosti slovenskega gospodarstva, če bi ti dve podjetji prenehali delovati že leta 2019.

V SLIKI IN BESEDI

Uskovnica:

Člani organizacije ZB za vrednote NOB občin Jesenice, Žirovnica in Kranjska Gora vsako leto obiščejo doma in drugod po državi, Koroškem in v krajih nekdanje skupne države veliko slovesnosti in obeležij, ki so bila postavljena v spomin našim sorodnikom, prednikom in vsem, ki so dali življenje, da mi živimo v svobodi. Svoboda nam ni bila podarjena, ampak izbojevana. Prav zato in v opomin, da se kaj takega ne bi ponovilo, se člani ZB, ki te vrednote gojimo, teh dogodkov spominjamo s polaganjem vencev in prižiganjem sveč.

Zaradi koronavirusa smo bili člani ZB prisiljeni odpovedati srečanje in prazno prvo soboto v septembru na Uskovnici. Štirje člani pa smo se le odpravili k spomeniku, kjer je okupator požgal planinske stajе skupaj z domačini iz okolice. Spomenik stoji blizu Koče Jeseniško-bohinjskega odreda. Položili smo venec in cvetje, prižgali svečo in razvili prapor Jeseniško-

-bohinjskega odreda. Tudi mimoidoči pohodniki, družine in kolesarji so se ustavljali in spoštljivo poklonili spomenu.

Po naključju sta se pri spomeniku po več kot treh desetletjih srečala predsednik KO ZB Podmežaklja, sin prvega komandanta Jeseniško-bohinjskega odreda Franca Jernejca - Milčeta, Aleksander Jernejc, in sin drugega komandanta Jeseniško-bohinjskega odreda Ivana Leban, Ivan Leban - Vane. Srečanje je bilo ganljivo polno povojnih spominov obeh družin.

Izidor Podgornik

Cerklje na Gorenjskem:

Občinska organizacija Zdrženje borcev za vrednote NOB Kranj, Cerklje na Gorenjskem, je 8. avgusta pripravila spominsko slovesnost ob 78. obletnici napada na Drugo grupo odredov 13. avgusta 1942.

Pohodniki so ob 8.30 krenili spred lovske kočje Lovskega društva Krvavec na Štefanji gori proti grobišču na Brezovici. Med pohodom so se ustavili pri grobu neznanega partizana Druge grupe odredov in nadaljevali pohod v Spominski park tovarišva Davovec. Na grob na Brezovici so položili lovorjev venec, v nagovoru je tovariš Jernej dejal: »Svoja mlada življenja so žrtvovali za to, da si tuji, okupatorji, ne bi polastili naše domovine. Najbolj žalostno in obsojanja vredno pa je, da so jim pri teh sprevrženih dejanjih pomagali domači izdajalci, raztrganci in ovaduhi.« S partizansko pesmijo so počastili spomin na padle. Pohodnike je vodil tovariš Ivan, ki vzorno skrbi tudi za spominska obeležja.

Praporščaki, pohodniki in člani Zdrženja borcev za vrednote NOB so pri lovske kočje s spominsko slovesnostjo obudili spomin na 13. avgust 1942. Slovesnosti sta se udeležila tudi tovarišica Valerija Skrinjar Trz, partizanska učiteljica in šifranka v operativnem štabu na Menini planini, in tovariš Albin Pibernik, ki je kot enajst let star otrok doživel preboj Prve proletarske brigade iz sovražnega obroča in njen prehod čez Igman v osvobojeno Fočo. Žal se spominske slovesnosti niso mogli udeležiti še živeči borci 2. grupe odredov: tovariši Božidar Bogo Gorjan, Anton Erjavc - Robin - udeleženca napada - in Franc Sever - Franta, kurir komandanta Franca Rozmana - Staneta.

Tovariš Bogo je v pozdravnem pismu zapisal: »Pohod 550 dobro oboroženih slovenskih borcev z Dolenjskega čez Notranjsko, Gorenjsko na Štajersko je bil veliko dejanje. Kljubovali smo največji sili Evrope in sveta, izrazito sovražni do našega naroda, čez katero ozemlje so razpeli minirano mejo z bodečo žico, bili gosto poseljeni z posadkami izvežbane vojske, njim v pomoč dobro organiziranim izdajalcem, nemčurjem, domačim hlapcem, vse to je kljubovalo našim načrtom.« Končal je: »Obnavljanje spomina na to veliko dejanje je vredno vašega vsakoletnega pohoda, srečanja. Tudi to pot ste zmagali. Žal mi je ugotoviti, da ga še ni zgodovinarja, ki bi zgodovinsko doživetvo opisal pot. Vsak od vas pa prispeva en drobec k temu velikemu uspehu.«

Z recitacijami in petjem partizanskih pesmi smo obudili spomin na padle borce.

Božo Janež

Beltinci:

Ob 24. prazniku občine Beltinci in 101. obletnici združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom so v Beltincih položili venec k spominskemu obeležju, ki je bilo svojemu namenu predano lani ob praznovanju stote obletnice združitve.

Slovesnosti so se udeležila veteranska društva in združenja, ki so s slavaloki počastila velike može naše skupne zgodovine. Slavnostni govorniki so bili Drago Ribaš, predsednik Policijskega veteranskega društva Sever za Pomurje, predsednik Prekmurskega društva General Maister, Murska Sobota, Marjan Farič in župan občine Beltinci Marko Virag. V svojih govorih so se spomnili odmevnih dogodkov iz zgodovine in poudarili, kako pomemben

je ta dogodek izpred 101 leta za vse Prekmurce in Prekmurce. Slovesnosti so se udeležili Policijsko veteransko društvo Sever za Pomurje, Prekmursko društvo General Maister Murska Sobota, Združenje veteranov vojne za Slovenijo Pomurja, Društvo generala Maistra Veržej, Zveza veteranov vojne za Slovenijo - Območno združenje Murska Sobota, Domoljubno krajevno združenje Puconci, Združenje slovenskih častnikov - Območno združenje Ljutomer in Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije - Območno združenje Beltinci.

Jože Žerdin

Postojna:

6. septembra je v Postojni na stojnicah potekala predstavitev nevladnih organizacij. Prvič se je predstavitev udeležilo tudi ZB NOB Postojna. Kljub ukrepom NIJZ so si občani le ogledali naše predstavitev. Spoznali smo, da

je naša prisotnost na dnevu nevladnih organizacij pomembna, saj tako pridemo tudi do posameznikov, ki spoštujejo vrednote NOB, ne vedo pa, kje se lahko včlanijo. Stojnico so obiskali tudi mlajši, ki jim je zgodovina narodnosvobodnega boja tuja. In prav zaradi mlajših generacij, ki ne vedo, kaj pomenijo vrednote tovarišvo, suverenost, solidarnost, enakopravnost; ki ne vedo, kakšne so njihove človekove pravice, je prav, da smo tam. Zato se prihodnje leto vračamo.

Katja Vuga

Pivka:

Kljub nekaterim zavrtim dejavnostim zaradi epidemije covid-19 smo se člani ZB za vrednote NOB Pivka odločili, da nadaljujemo obnovo spomenikov in obeležij, posvečenih padlim partizanom, civilistom v prvi in drugi svetovni vojni ter dogodkom tega časa. Žal pa so nekatere prireditve odpadle, med drugim načrtovano predvajanje filma Preboj in vsakoletno praznovanje ob obletnici boja Istrskega odreda na Stari Sušici, v katerem je 12. marca 1944 padlo 19 borcev.

Med spomeniki NOB v Pivki je bil v najslabšem stanju spomenik padlim partizanom in žrtvi fašističnega terorja v Habjanovem spominskem parku. Naša najdejavnejša člana Matjaž Vilhar in Rafael Zorko sta v juniju izvedla obnovitvena dela na podstavku in marmorni plošči z osebnimi podatki vseh 15 žrtev. Tako bo tudi to obeležje dostojen pomnik padlim borcem v tem parku, za katerega vzorno skrbi občina Pivka.

Spominsko obeležje v vasi Volče nas spominja na dogodke iz NOB, zlasti pa na 20. januar 1943, ko so fašisti devet vaščanov odpeljali v tržaške zapore, konec marca pa še preostale. 5. aprila je bila vas požgana, uničenih je bilo 21 domačij. Na monumentalnem spomeniku, ki je bil postavljen ob 35. obletnici požiga, smo uredili okolico ter utrdili temelje spomenika, dostop in cvetlične grede, za katere že leta marljivo skrbi vaščanka Milka.

Dela na obeh spomenikih so potekala v soglasju z Zavodom za spominsko varstvo Nova Gorica in pod nadzorom kamnoseškega mojstra iz Postojne. Tudi tu smo material in delo opravili v lastni režiji, tako da so bili stroški kar najmanjši. Do konca leta načrtujemo še ureditev spomenika v vasi Paljče v sodelovanju z vaško skupnostjo.

Čeprav je večina naših članov že »v letih«, je odločitev za ohranjanje vrednot NOB močnejša od bremen let. Zavedamo se, da naša kultura - tudi materialna - izpričuje, da je bilo za našo svobodo in domovino žrtvovanih mnogo življenj, ki ne smejo ptoniti v pozabo.

Boža Pečko, foto: Jože Pavzin

Osek:

V Oseku pri Novi Gorici so se 18. septembra poklonili spomenu umrlim ruskim in drugim vojakom med prvo svetovno vojno. Slavnostni govornik na slovesnosti je bil zgodovinar dr. Martin Premk.

Povezava na videoposnetek: <https://youtu.be/Umlw8hqqZg0>

Vid Šibelja

Nova Gorica:

Združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica, ki deluje že od leta 1947, je letos ob občinskem prazniku Mestne občine Nova Gorica prejelo plaketo novogoriške mestne občine.

Novogoriška borčevska organizacija vsa leta delovanja skrbi za pomembne spominske slovesnosti, ki gojijo vrednote NOB, prizadeva si za vzdrževanje in ohranjanje spomenikov ter postavljanje novih spominskih obeležij. Veliko je pomembnih dogodkov, ki so jih pripravili v eni največjih civilnih organizacijah v okviru ZB NOB Slovenije. Mednje zagotovo spada praznovanje obletnice priključitve Primorske matični domovini, praznave

ob jubilejih ustanovitve IX. korpusa, pa oddolžitve velikim domoljubom s postavitvijo spominskih obeležij, izdajo publikacij, ohranjanje vezi s pobratanim mestom San Vendemiano iz Veneta, z udeležbo na spominskih prireditvah v nekdanjem taborišču Gonars, Visco in drugih krajih. Posebno skrb pa novogoriška borčevska organizacija posveča ohranjanju spomina pri osrednjem spomeniku na Trnovem nad Novo Gorico in obletnicam bitke za partizansko Trnovo, ustanovitvi Prvega primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič, tragediji pri Peternelu v Brdih, obletnici požiga vasi Branik in nenazadnje zborovanju na Okroglici in graditvi Nove Gorice. Novogoriška borčevska organizacija je tudi pomembno povezovalni člen med veteranskimi organizacijami in občanami na območju Goriške, prav tako pa tudi s protifašističnimi organizacijami iz Italije in Avstrije.

Plaketo je ob občinskem prazniku Nove Gorice iz rok župana dr. Klemna Miklaviča prejela predsednica novogoriške borčevske organizacije Katjuša Žigon.

J. A., foto: Jernej Humar

Ljubljana:

Malo je poznano obeležje med drugo svetovno vojno padlim veterinarjem, ki je na severni steni Veterinarske fakultete v Ljubljani. To kamnito obeležje je posebno ganljivo zaradi v kamen vklesanega pozabljenega verza Otona Župančiča, ki ga citiram:

Naš veliki pesnik Oton Župančič je živel tudi v Cukrami (spominska plošča na Cukrami) in umrl leta 1949.

Bil je besen srd,
bila gosta smrt,
mi smo pali, narod
v veke stoj nestrt.
Izidor Predan

Korinje:

Septembra KO ZB Krka že vrsto let pripravlja spominsko prazno padlim borcem italijanske brigade Fontanot in padlim slovenskim partizanom pred spomenikom na Velikem Korinju. Slovesnost, tokrat je bila 19. septembra, in velikost dogodka sta bili tokrat zelo okrnjeni zaradi epidemije covid-19, nista pa bili zmanjšani njuna pomembnost in veličina.

Tako kot do zdaj je nepozaben pečat praznovanja prisotnost častne čete garde SV in praporščakov. Izjemno smo se razveselili prihoda italijanskih prijateljev, čeprav v manjšem številu kot običajno. Njihov prihod potrjuje naše močne medsebojne prijateljske vezi, ko skupaj ohranjamo spomin, spoštovanje in pieteto do vseh padlih in umrlih v drugi svetovni vojni.

Po kratkih pozdravnih besedah predsednika Zdrženja ZB za vrednote NOB Grosuplje Aleša Tomažina je prisotne nagovoril tudi predsednik ANPI iz Ronk Gastone Martinuzzi, ki je prenesel tudi pozdrave Marine Cuzzi, predsednice ronške sekcije ANPI - VZPI, in Diega Morettija, deželnega svetnika Furlanije - Julijske krajine.

Sledil je krajski kulturni program, v katerem so sodelovali priznana sopranistka Rebeka Radovan, recitatorka Tatjana Zadel in harmonikar Vasja Kos. Razšli smo se z lepimi občutki in toplimi pozdravi, žal brez objemov in stiskov rok, ki povedo več kot nešteto besed! Drugo leto bo vse bolje ...

Milica Mihelčič, foto: Pavle Gregorka

Sidraž:

Občinska organizacija ZB Cerklje na Gorenjskem je 3. oktobra pripravila spominsko slovesnost v počastitev padlim in umorjenim pri Dobovškovi, po domače pri Avžekarju v Sidražu.

Kurirji postaje G-21 so prišli v Sidraž. Ena skupina je odšla k Avžekarju, druga pa k Jeranu. Belogardisti - domobranci (vojsčaki generala Leona Ru-

pnika) iz Cerklj so obkolili Avžekarjevo hišo. Prvi je bil zadet in huje ranjen Franc Goričnik - Gustelj in pozneje je kljub zdravniški pomoči Šlandrove brigade umrl. Ustreljena sta bila komandir kurirske postaje Franc Sular - Trš in domači sin Francelj. V sobi v postelji pa so umorili gospodarja, očeta Mihaela. Z ustrelitvijo so grozili mami Katarini, dekletoma Franci in Micki ter petnajstletnemu Martinu.

Recitacija Vide Plevel, Irene Mihajl in Irene Mežek ter partizanska pesem, ki so jo ob spremljavi harmonikarja Braneta Dežmana zapeli udeleženci spominske slovesnosti, sta obudili spomin na ta tragični dogodek.

4. oktobra pa je delegacija položila venec k spominski plošči komandantu 2. bataljona Šlandrove brigade Francu Lebanu - Judi na pročelju Reckove hiše v Zalogu. Komandant Juda je padel 4. oktobra 1944 v spopadu s četniki, ki so 3. oktobra prišli v Zalog. Štab jugoslovanskega četniškega odreda se je naselil v Reckovi hiši, četniki Gorenjskega in Dolenjskega odreda pa so

se prikrili v gozdu med Zalogom in Lahovčami. Spopad s četniki v Zalogu je preprečil, da bi padli domobranci postojanki v Cerkljah in Lahovčah ter orožniška postojanka na Brniku.

Delegacija je prizgala svečo tudi pri spominskem obeležju v Lahovčah in se poklonila padlim borcem VI. SNOUB Slavka Šlandra, ki so padli v spopadu z okupatorjevimi hlapci.

Božo Janež, foto: Lado Nikšič

Hrastnik:

18. julija 1942 so v Hrastniku pod Limbarsko goro nemški vojaki zažgali gospodarsko poslopje in v njem privezanih devet domačinov. Potem so vas izropali in požgali, vaščane pa izselili.

V spomin na hrastniške žrtve se je pred spomenikom zaradi koronavirusa smelo zbrati omejeno število obiskovalcev. Na prireditvi se je v kulturnem programu najprej oglasila pesem Peškega okteta Na oknu. Predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Moravče tovariš Martin Rebolj je v nagovoru opisal nepojmljivo žalostni dogodek tistega dne 1942. leta. Izrazil je tudi zahvalo in spoštovanje vsem, ki so nam ohranili jezik, zemljo in kulturo. V nadaljevanju se je kritično dotaknil razmer, ki jih narekuje trenutna oblast, tudi s poniževanjem partizanstva. K spomeniku so ob spremljavi harmonike člani združenja položili venec. Posebno navdušenje med obiskovalci je bilo čutiti ob nastopu mladih osnovnošolcev iz družine Barlič: Blaža in Eme z recitacijo Ivana Minatija V mladih brezah tiha pomlad ter Mance s pesmijo

Slovenskega naroda sin. Peški oktet je ob spremljavi Dominika Krta na harmoniki zapel še pesem Doberdob, za konec pa Pesem o svobodi.

Obiskovalci in domačini so sedeli na varni razdalji. Vseeno je bilo pri družini Topovškovi, ki je bila tudi priča in žrtev hrastniškega zločina, še dolgo po prireditvi zelo prijetno ob prijateljskem pomenku v rahli sencu.

Vojka Rebolj

Idrijske Krnice:

Združenje borcev za vrednote NOB Idrija - Cerklje in Krajevna organizacija ZB Krnice - Masore sta 20. septembra pripravila krajšo spominsko slovesnost pred spominsko ploščo, posvečeno napadu in požigu Okrevališča št. 2 Vojaške partizanske bolnišnice Pavla v Peklu. Slovesnost je povezovala krajanka Martina Lukan.

Pozdravno besedo je imel podpredsednik Območne organizacije ZB za vrednote NOB Idrija - Cerklje Aldo Carli. Slavnostni govornik na prireditvi, predsednik Območne organizacije ZB za vrednote NOB Idrija - Cerklje

svetnik Državnega sveta Republike Slovenije Bojan Režun, je spregovoril o grozovitih zločinih v teh krajih 15. junija 1944, ko je nemški okupator s pomočjo domačega izdajalca napadel in požgal okrevališče št. 2. Ob tej priliki so nemški vojaki ustrelili stražarja Pavleta Tušarja, ki so ga prestregli, ko je nameraval obvestiti osebje v okrevališču. Ti usodni strelji so pomene- nili opozorilo in rešitev za ranjence in osebje okrevališča, razen za Anico

Prebil, ki so jo nemški okupatorji ujeli in zverinsko mučili ter ustrelili na domačiji pri Erjavcu. Takih dogodkov je bilo v štirih letih morije na tem območju še mnogo. Zato je še toliko bolj pomembno, da se spomnimo na te dogodke tudi danes, ko nekateri skušajo medvojne kolaborante s fašisti in nacisti, ki so okupirali naše kraje, prikazati v luči borcev za domovino, partizane pa kot zločince, ki so se borili za svoje politične cilje, je poudaril slavnostni govornik.

Ob tej priliki je bila Janezu Kenda podeljena srebrna plaketa ZB za dolgoletno aktivno delo v KO ZB Krnice - Masore. V krajšem kulturnem programu je recitator Stanislav Suhadolc z izvajanjem recitacije Petra Hribarja Balada še dodatno popestril spominsko srečanje v Idrijskih Krnicah.

Slovesnost je zaradi pandemije koronavirusa potekala ob omejenem številu navzočih.

Aldo Carli, foto: Danica Markič

Velika vas:

Obujanje spomina na ljudi, ki so dali življenje za ohranitev slovenstva, in hvaležnost do njih se običajno zaznamujeta s prireditvijo, priložnostnim pohodom ali srečanjem. V organizaciji Združenja borcev za vrednote NOB Moravče je bil avgusta izpeljan pohod k spomeniku NOB v Veliko vas, kjer je pod sovražnikovimi krogli pred 77 leti ob preboju Šlandrove brigade izgubilo življenje 23 partizanov.

Člani, ki lahko prehodijo tako pot, so se zbrali na Grmačah in se spustili po cesti do vmesne postaje pri prijaznem domačinu, kjer so zajeli sapo za nadaljnjih nekaj kilometrov do cilja. Nekateri so si pomagali z avtomobili in si skrajšali pot, če stopinja ni bila dovolj varna. Skupaj so se zbrali pri spomeniku, ki so ga Velikovaščani lepo uredili. Položen je bil venec. Nekaj besed

je v spomin povedal predsednik Martin Rebolj. Domačini pa so poskrbeli tudi za prijazno druženje ob zaključku, seveda v skladu s priporočili NIJZ.

Združenje se domačinom zahvaljuje za tople sprejem in urejanje okolice spomenika.

Vojka Rebolj

Odranci, Trnje:

Letos je minilo 79 let od dne, ko so se v gozdčku pri gramoznici med Trnjem in Odranci 30. avgusta 1941 zbrali na organiziranem zboru aktivisti in simpatizerji Osvobodilne fronte za Prekmurje. Na tem mestu je

O pomenu dogodka pred 79 leti je spregovoril predsednik Krajevne organizacije za vrednote NOB Črenšovci - Odranci Štefan Ftičar.

postavljeno spominsko obeležje z betonskimi stebri. Za obeležje skrbi občina Črenšovci. V spomin na dogodek iz druge svetovne vojne, ki je bil usoden za slovenski narod in slovenski jezik, so se 29. avgusta ob obeležju zbrali člani krajevnih organizacij Zveze borcev za vrednote NOB Lendava, Turnišče, Velika Polana, Dobrovnik in Črenšovci - Odranci ter sosednjih občin. Slovesni dogodek ob obeležju sta pripravila Območno združenje ZB za vrednote NOB Lendava in Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB Črenšovci - Odranci.

Zbranim sta spregovorila predsednik Območnega združenja ZB za vrednote NOB Lendava Jože Vidič in županja občine Črenšovci Vera Markoja. Dogodek je bil tudi kulturno obarvan. V glasbeni točki sta Klarisa in Neja Filip na flavto in violino zaigrali partizansko pesem Šivala je deklica zvezdo in Venci vjeli, prekmursko ljudsko pesem, pesmi pa je recitiral član krajevne organizacije Zveze borcev za vrednote NOB Dobrovnik Laci Pavel. Slavnostni govornik na slovesnosti je bil predsednik Krajevne organizacije Zveze borcev za vrednote NOB Črenšovci - Odranci Štefan Ftičar, ki je med drugim spregovoril o pomenu dogodka pred 79 leti, ko so borci in simpatizerji Osvobodilne fronte za Prekmurje začeli boj proti okupatorju. Proti sovražniku je bila tudi duhovščina, in sicer Danijel Halas, Ivan Camplin, Ivan Jerič in drugi duhovniki. Pri domačinih se je tisti čas dvignila uporniška zavest, saj so tiskali in metali letake. Sovražnik je začel spreminjati imena vasi v madžarski jezik, prepovedana je bila slovenska pesem. Aktivisti so bili študenti in vaški fantje, predvsem z območja Trnja, Dolnje Bistrice, Srednje Bistrice in Gornje Bistrice. Pomen dogodka ni bil samo velik za nadaljevanje narodnoosvobodilnega boja v Prekmurju, ampak iz njega lahko danes črpamo moč in ideje tistega časa. Proti sovražniku so se uprli preprosti prekmurski ljudje, med njimi je bil tudi Štefan Horvat iz Trnja. Želja krajevne organizacije Zveze borcev za vrednote NOB Črenšovci - Odranci je, da bi sprejeli ustrezen občinski odlok, s katerim bi občina Črenšovci postala pokroviteljica obeležja.

Jože Žerdin

Tolmin:

Pokrajinski svet Združenj borcev NOB severne Primorske je na svoji seji 1. oktobra izvolil novega predsednika. To funkcijo bo naslednja štiri leta opravljal Mirko Brulc, nekdanji uspešen ravnatelj novogoriške Osnovne šole Milojke Štrukelj in župan Mestne občine Nova Gorica ter poslanec v državnem zboru.

Pokrajinski svet, ki ga je dvanajst let vodil Rino Velikonja, je v preteklosti opravil pomembno delo. Poleg koordinacije delovanja med Združenji borcev NOB na Severnem Primorskem je bil pobudnik koordiniranega dela borcev s Pokrajinskim svetom ZB Južne Primorske. Največji rezultat tega skupnega delovanja je prav gotovo organizacija proslave Priključitev Primorske k matični domovini, ki jo že več kot deset let izmenično organizirajo Združenja borcev NOB in primorske občine.

Letošnja proslava je bila v Ankaranu, na žalost zaradi nevarnosti okužbe s koronavirusom brez prisotnosti obiskovalcev. Leta 2021 bo tako proslava v Idriji v organizaciji ZB Idrija - Cerklje in občine Idrija.

Pokrajinski svet je svoje delo v zadnjem mandatu ocenil kot zelo uspešno. Člani so se dosedanjemu predsedniku Rino Velikonji zahvalili za uspešno in modro vodenje. Novi predsednik Mirko Brulc je podal smernice delovanja za naslednje obdobje. Temelj bo dosedanje delo in hitro prilagajanje novonastalemu stanju. Najpomembnejša naloga bo ohranjanje vrednot narodnoosvobodilnega boja.

V. K.

Podhosta:

Med roško ofenzivo so tudi naši kraji doživeli največ hudega, še posebno Podhosta in sosednje vasi, saj so tedaj v enem dnevu izgubile 16 fantov in mož. Tem možem in fantom stoji na mestu v Podhosti, od koder so jih odgnali v smrt, spomenik. Stoji v spomin in opomin, da se kaj takega ne bi več dogajalo.

Okupator je 15. avgusta 1942 obkolil Meniško vas, Loško vas in Podhosto, pobral 91 ljudi in jih 16, na katere je pokazal prst izdajalca, še isto noč proti jutru ustrelil v Vavti vasi pri farovškem kozolcu ob pokopališču, druge pa odgnal v internacijo. Stebra tega kozolca s sledovi krogel sta razstavljena v Dolenjskem muzeju v Novem mestu in Muzeju ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani. Ti fantje in možje so bili že od maja v partizanih, prav tedaj pa so se mudili doma.

Pohod po poti zajetih domoljubov

Polanjanje venca k spomeniku v Vavti vasi

Dan poboja talcev 16. avgusta v Vavti vasi je razglašen kot spominski dan občine Dolenjske Toplice vključno s pohodom po poti, ki so jo morali talci, zajeti 15. avgusta 1942, prepešati do Straže.

Kljub neprijetnemu epidemiološkemu stanju smo tudi letos izvedli slovesnost ob spomeniku in pohod po poti zajetih domoljubov ter položili vence k obema spomenikom.

Pred leti se nam je pri organizaciji pohoda pridružilo tudi Policijsko veteransko društvo SEVER za Dolenjsko in Belo krajino. V bližnji Meniški vasi je njihov predstavnik spregovoril o pomenu zapisa na spominski plošči na Bučarjevi hiši, kjer so skrivali orožje v času osamosvojitvene vojne.

Helena Miša Kulovec

Bizovik:

Krajevna organizacija Združenja borcev za vrednote NOB Bizovik vsako leto pripravi spominski dan v spomin na leto 1942, ko je bila 27. septembra izpeljana italijanska blokada Bizovika z namenom aretacije določenih ljudi, ki so bili označeni kot sodelavci NOB in organizirani v organih Osvobodilne fronte na terenu. Italijanski okupatorji so imeli podatke o ljudeh, sodelujočih v Osvobodilni fronti, ki so jih pridobili od domačih izdajalcev. Ti so se

V SLIKI IN BESEDI

organizirali v okolici Ljubljane kot enote MVAC in zatem kot vaške straže ali belogardisti. Tako so nastale postojanke bele garde v Bizoviku, na Sv. Urhu, v Devici Mariji v Polju in drugod po Sloveniji. Italijani so na ta dan ustrelili pet domačinov, sodelavcev narodnoosvobodilnega boja, in jih še 57 odpeljali v internacijo v Italijo in zatem v Nemčijo.

Krajevna organizacija Zdrženja borcev za vrednote NOB Bizovik vsako leto pripravi spominsko slovesnost pri spomeniku v Bizoviku z govorom, recitacijo, nastopom MOPZ Bizovik in praporom krajevne organizacije. Letos je bil spomenik žrtvam fašizma in nacizma očiščen in obnovljen. Vsakoletne spominske slovesnosti se udeležimo člani Krajevne organizacije Bizovik in drugi kraji Bizovika.

Ljubo Žitnik

Pangršica, Kranj:

Kot vsako leto je ZB NOB Kranj tudi letos načrtoval izpeljavo prireditve Partizanski miting na Pangršici. Na odprtem prostoru smo pred mitingom načrtovali redno letno skupščino, na kateri bi pregledali delovanje minulega leta in si zastavili nove naloge, jubilatoma in zaslužnim prizadevnim članom pa bi izročili odlikovanja in priznanja.

O izvedbi skupščine, njenem dnevnem redu, določitvi delovnih organov skupščine kot tudi o izvedbi partizanskega mitinga je izvršni odbor ZB NOB Kranj razpravljal in sprejel sklepe na svoji 12. seji 19. avgusta v Kranju. V kulturnem delu programa bi sodelovali učenci pod vodstvom učiteljice Osnovne šole Naklo in mešani pevski zbor MPZ Kokrški odred ter harmonikar. Zaradi epidemije nove koronavirusne bolezni je bila poslana vloga za odobritev prireditve na NIJZ. Odgovora oziroma dovoljenja za izvedbo partizanskega mitinga žal ni bilo.

Povsem legalno in z upoštevanjem vseh zaščitnih ukrepov pred novim koronavirusom je IO ZB NOB Kranj 26. septembra izvedel pohod Kokrica-Udin boršt-Spodnje Tenetiše-Velika gmajna-Lovski dom Pangršica. Udeležilo se ga je 22 pohodnikov, med njimi tudi nekaj predsednikov članic ZB NOB Kranj. Vreme je bilo prizanosljivo, hoja v tovariškem razpoloženju pa prav prijetna. Po približno treh urah so pohodniki prispeli k Lovskemu domu na Pangršici, kjer jih je pozdravil in jim zaželel dobrodoščilo predsednik ZB NOB Kranj, tovariš Božo Janež, tudi udeleženec pohoda. Za glasbeno dobrodoščilo in spremljavo je skrbel harmonikar Darko, za jedačo in pijačo pa Klemen s svojo ekipo iz Lovskega doma.

Prijetno tovariško druženje so pohodniki sklenili s partizansko pesmijo in sklepom, da privržencem kolaborantov, konvertitom, kvazizgodovinarjem in vsem drugim prikrojevalcem zgodovinskih dejstev ne bodo dopuščali ustvarjanja nove zgodovine kot tudi ne teptanja vrednot NOB.

Lado Nikšič

Ljubljana:

Slavnostni dogodek ob ljubljanskem Sidru, postavljenem leta 1954, simbolu in spominu vnovične pridobitve slovenskega izhoda na morje ter vrnitve Primorske k matični domovini, smo pripravili tudi letos.

Dogodek je bil priložnost za nekaj kratkih besed o nekdanjem dogajanju. O boju Primork in Primorcev ter drugih pogumnih rojakih, ki so se dolga leta bojevali za svobodno Primorsko, so spregovorili mag. Marko Koprivc, poslanec in predsednik Socialnih demokratov (SD) Ljubljana, Matjaž Nemec, primorski poslanec in podpredsednik stranke SD, Tanja Fajon, evropska poslanka in predsednica SD, ter Marijan Križman, predsednik ZB NOB Slovenije.

»Ta tradicionalni dogodek organiziramo, ker menimo, da je prav, da se tudi v glavnem mestu, v Ljubljani, zaznamuje praznik vrnitve Primorske k matični domovini. Brez upornega duha slovenskih Primorcev in odpora proti raznarodovalni politiki se to ne bi zgodilo. Spomnimo, z Rapalsko pogodbo je bil večji del Primorske priključen Italiji. Potem so sledili v času fašizma huda raznarodovalna politika in druga svetovna vojna ter upor Primorcev. Po koncu vojne, septembra leta 1947, je bil s Pariškim sporazumom vrnjen velik del Primorske k matični domovini, oktobra leta 1954 pa je bila z Londonskim memorandumom še cona B STO priključena takratni Jugoslaviji, s čimer je Slovenija dobila dostop na morje. Spomin na te dogodke naj bo večten. Naša dolžnost je, da ga ohranjamo in prenašamo na naslednje generacije,« je med drugim dejal mag. Marko Koprivc.

Zbrani smo ob intonacijski podpori Partizanskega pevskega zbora ponosno peli pesmi upora in svobode. Še posebej glasno pa smo zapeli primorsko himno Vstala Primorska in s tem poslali čestitke vsem tovarišicam in tovarišem na Primorskem.

S. B.

Fojda:

Kljub omejevalnim ukrepom zaradi širjenja koronavirusa je tudi letos v Fojdi (Faedis) potekala manifestacija v spomin na velike boje za svobodno ozemlje vzhodne Furlanije pred 76 leti.

Prireditve, ki je bila letos brez godbe na pihala, se je začela v središču mesta in se končala ob spomeniku, posvečenem tem bojem. Delegacije so položile vence in cvetje, zraven so bili praporščaki, med njimi tudi organizacije ZB iz Posočja. Prisotne sta nagovorila župan občine Faedis Claudio Zanin in predsednik ANPI Videmske pokrajine Dino Spanghero. V imenu borčevske organizacije Posočja je zbrane nagovoril Vojko Hobič, ki je poudaril pomen sodelovanja na takšnih manifestacijah vseh dobro in napredno mislečih ljudi z obeh strani meje. Spomnil pa je tudi na odkritje spominske plošče avgusta v Bači pri Modreju. Plošča je posvečena prav padlim borcem brigade Picelli, ki so se po nemški zasedbi Furlanije premaknili na slovensko ozemlje in na mostu čez reko Bačo padli v zasedo Nemcev. Padlo je 17 partizanov, 23 so jih Nemci zajeli. Podrobno je boje v Furlaniji do odhoda enot čez reko Sočo v svojem govoru opisala slavnostna govornica Alessia Zambon. Razšli smo se v želji po novem snidenju čez leto dni.

Vojko Hobič, foto: Marcolini Provenza

Jamnik:

Pod okriljem Krajevne organizacije ZB Škofja Loka – mesto smo se 3. septembra peš podali do zapuščene Jamnikove domačije na samotnem hribu pod Osolnikom. Spomnili smo se prvih loških partizanov, ki so se sem zatekli po umiku iz Dražgoš in tu preživeli skoraj mesec dni, preden jih je okupator zasledil, domačijo požgal in sedem mož med napadom 11. marca 1942 ubil.

Nekdanji predsednik združenja Štefan Kalamar je v svojem nagovoru na kratko povzel tragično dogajanje tistega usodnega dne. Padle so pokopali nedaleč od domačije in jim postavili skromen nagrobnik, ki pa je bil po prekopu partizanov v kostnico na Lipico v Škofji Loki prestavljen v depo Loškega muzeja. Ozemlje je prehajalo skozi različne lastniške roke, pohvale vredno pa je, da se je sedanjí lastnik Ciril Krajnik iz Breznice pod Lubnikom lani spomladí odzval na pobudo krajevne organizacije ZB Škofja Loka – mesto in pomagal pri vnovični postavitvi obeležja. Škofjeloški četi smo se pred leti poklonili z izidom knjižice Smučarski vod v Škofjeloški četi in rekvim za Jamnikovo domačijo, letos pa s slovesno odkrito spominsko ploščo. Ta bo pohodnike tu mimo spominjala na rojstvo Škofjeloške čete in tragično smrt sedmih pogumnih mož.

Marija Jugovec

Rašica:

Črnučani, veliki in mali, smo se 19. septembra zbrali pred novo osnovno šolo, ki nosi ime narodnega heroja Maksa Pečarja, in sicer z namenom, da se podamo na pot proti Rašici in s tem zaznamujemo spomin na prvo požgano vas na Slovenskem 20. septembra 1941. Prav tako smo pohod namenili spominu na okupacijo našega ozemlja v letu 1941 in upor proti sovražnikom, ki so hoteli Slovence izbrisati s planeta.

Na Rašici smo se na zbornem mestu srečali s člani ZB iz Šiške in Mengša. Pohodnike je pozdravila Petra Culetto, svetovalka predsednika republike Slovenije, in poudarila, da s pohodom, ki smo ga opravili, potrjujemo in ohranjamo vrednote domoljubja, tovarištva, enakopravnosti, solidarnosti in poštenosti. Povedala je tudi, da je bila Rašiška četa ustanovljena 24. junija 1941 in je že kmalu zatem pripravila nekaj uspešnih akcij proti okupatorju. Da je nemška vojska 20. septembra 1941 napadla Rašico, je bil vzrok partizanski napad na osebni avtomobil s šestimi ljudmi (štiri nemški oficirji in dva rašiška domačina), ki se je zgodil 18. septembra. Rašico je nemška vojska izropala, odgnala živino, požgala vse hiše in hleve in senike, prebivalce pa strpala v zapor. Rašica je bila prva slovenska vas, ki jo je okupator uničil.

Marija Milena Lešnjak

Sostro:

Prav na svetovni dan športa, 23. septembra, so v okviru športnega dne obiskali naš kraj s končnim ciljem na Sv. Urhu učenci Osnovne šole Polje. Prišlo jih je 140 od šestega do devetega razreda v spremstvu 15 učiteljev.

Za obe skupini smo pripravili podoben program, prilagojen starostnim skupinam. Ob postajališču Sostro je učence sprejela in pozdravila Mija Kocjančič, ki je predstavila vse turistične znamenitosti našega kraja, našo daljno in bližnjo preteklost in sedanji utrip. Andrej Gašperšič pa je obe skupini vodil po »ajzenponu« mimo brunarice Zadvor do spominskih lip, grobnice in spomenika ter do prenovljenega muzeja na Urhu.

Tu sta učence pričakala zgodovinar dr. Martin Premk in predsednica ZB za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje Branka Kastelic, ki sta jim njihovi starosti primerno opisala zgodovino druge svetovne vojne na Urhu. Mladi obiskovalci so pokazali veliko zanimanja za pripovedi o našem kraju in zgodovini, postavljali so številna zanimiva vprašanja.

K sodelovanju smo povabili tudi predstavnike Turističnega in Športnega društva in s skupnimi močmi izpeljali »krožno turistično pot po vzhodnem robu Ljubljane«. Upamo, da bomo skupaj še bolje organizirali vodenje obiskovalcev. Predvsem pa želimo, da bi pri predstavitvi kraja in vodenju gostov sodelovali mladi. Hvala učiteljem in učencem Osnovne šole Poljane za obisk in prijetno sodelovanje.

Mija Kocjančič, foto: Brane Svetina

Jelenov Žleb:

26. marca je minilo 77 let, ko so partizanske enote premagale številnejšo in z orožjem bolje opremljeno italijansko divizijo Maceratta. V različnih virih pa tudi še žive pričje govorijo o tem, da je bil boj srdit, da sta se obe strani borili, katera bo prva osvojila greben Male bele stene in koto 1080.

Partizani so bili hitrejši in so greben osvojili prvi ter si na bojnem polju priborili strateško premoč. Na grebenu je bil 2. bataljon Gubčeve brigade, pod cesto pa dva bataljona Cankarjeve brigade. Izid te bitke nam je vsem znan: zmagali so partizani in zasegli tudi veliko orožja, ki so ga italijanski vojaki odvrgli, ko so se začeli umikati in bežati.

Pred leti je ZB za vrednote NOB Ribnica obnovilo informacijske table, ki potekajo ob poti boja in spomina, to je po Rudeževi cesti iz Rakitnice v Jelenov Žleb. Postavljene in obnovljene so bile štiri table. Želja pa je bila, da se ta zgodba, ki jo lahko prebere naključni popotnik, konča. Tako je nastala zamisel o oblikovanju še pete table.

Lani je društvo obnovilo spomenik nad breznom, kajti prejšnjega so razbili. Letos pa je končno prišlo do postavitve te pete informacijske table. Ob

tem je treba povedati, da je veliko truda in dela v to, da se je tabla naredila in postavila, vložil predsednik ZB za vrednote NOB Ribnica Daniel Divjak. Nekateri člani so mu predvsem pri postavitvi tudi nesebično pomagali. Žal je slavnostno prireditev odnesel val pandemije koronavirusa. Obstajalo je upanje, da bo mogoče jesen boljša, pa žal ni bilo tako.

Predstavniki ZB za vrednote NOB Ribnica smo se 12. septembra odpravili v Jelenov Žleb. Pridružil se nam je tudi general Lado Kocjan, eden od preživelih te bitke. Delegacija pod njegovim vodstvom je položila venec pri spomeniku, druga pod vodstvom Jožeta Andolška pa je položila cvetje pri ploščah padlih. Obe polaganji so spremljali pripadniki gardne enote Slovenske vojske. Sledila je še recitacija in nato odkritje te pete table, ki bo vse mimoidoče obveščala o dogodkih v gozdovih pod Malo belo steno. Čast odkriti peto informacijsko table je imel general Lado Kocjan. Čeprav nas je bilo le peščica, smo eno največjih zmag partizanske vojske v drugi svetovni vojni na Slovenskem le zaznamovali.

Irma Grbec

Okroglice:

Pri spomeniku šestim padlim partizanskim kurirjem v Okroglicah, majhni vasi v Posavskem hribovju, je 20. septembra potekala krajša spominska slovesnost. Osrednji govornik, častni predsednik Zdrženja borcev za vrednote NOB Sevnica Maks Popelar, je v svojem govoru obudil nekaj drobcev iz viharne časa druge svetovne vojne, ki je povzročila mnogo gorja.

»Okroglice, majhna vas v Posavskem hribovju, so imele v času NOB zelo pomembno nalogo povezovanja Štajerske z Dolenjsko. Fantje, ki so opravljali povezavo, svobode niso dočakali ...« je dejal in ob tem poudaril skrb za ranjene, za katere so skrbeli v partizanskih bolnišnicah. Ob koncu svojega govora je zaželel, da se rožljanje orožja v nobeni državi ne bi nikoli več slišalo. »Verjamem, da bomo toliko modri, da ne bo prišlo do podobnega, kot se je zgodilo med drugo svetovno vojno,« je menil sevnški župan Srečko Ocvirk. S krajšim recitalom sta tradicionalno prireditev na Okroglicah, ki se

je je tokrat zaradi covid-19 udeležila le peščica obiskovalk in obiskovalcev, obogatili Jelka Robar in Breda Drenek Sotošek. Venec k spomeniku padlim partizanskim kurirjem, med katerimi je imel najmlajši 20 let, dva sta štela 21 pomladi, eden 22, drugi 23, najstarejši pa 27, ko so leta 1944 dali svoje življenje za svobodo, sta položila predsednica ZZB za vrednote NOB Sevnica Vladka Blas in predsednik sevnškega KO DIS 1941–1945 Vinko Zalezina.

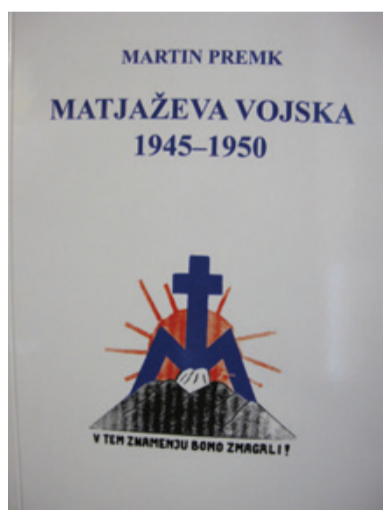
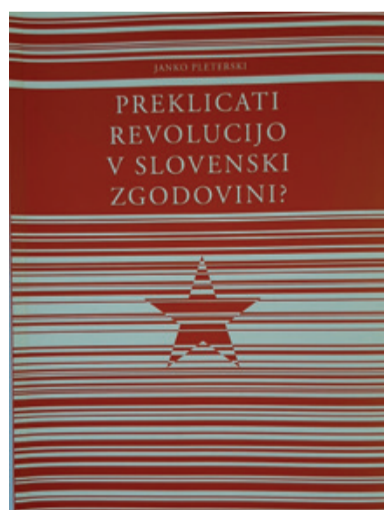
Smilja Radi

OBVESTILO

Ne prezrite ugodne paketne ponudbe knjig

Na voljo je še nekaj izvodov knjige Matjaževa vojska 1945–1950 avtorja dr. Martina Premka. Gre za zgodovinsko delo, ki govori o oboroženih skupinah v Sloveniji takoj po drugi svetovni vojni. Ta čas je najbolj zaznamovala Matjaževa vojska, uradno imenovana Slovenska armija Kraljeve jugoslovanske vojske, ki je delovala iz oporišč v Avstriji in Italiji. Matjaževa vojska je začela delovati, ko je bil konec leta 1945 pri Nacionalnem komiteju Kraljevine Jugoslavije v Salzburgu ustanovljen Glavni obveščevalni center, ki ga je vodil četniški poveljnik Andrej Glušič. Deloval je z dovoljenjem in podporo anglo-ameriških oblasti. Naloge centra so bile vzpostavitev mreže kurirjev in vohunov, združevanje nasprotnikov nove oblasti in vodenje oboroženih skupin za boj proti novi oblasti v Sloveniji. Matjaževa vojska in obveščevalni centri so prenehali delovati, ko se je Jugoslavija leta 1948 po sporu s Sovjetsko zvezo začela zblíževati z zahodom. Takrat so Združene države Amerike in Velika Britanija prenehale podpirati vse četniške, ustaške in druge skupine, ki so se še borile proti Jugoslaviji. Takrat so bili ukinjeni tudi obveščevalni centri Matjaževe vojske.

Cena paketa, ki poleg knjige Matjaževa vojska vključuje še knjigi Marka Vrhunca, Kriza in vrednote ter Janka Pleterskega, Preklicati revolucijo v slovenski zgodovini?, je 20,75 evra. Poštnina je vključena v ceno. Naročila sprejema Romana Jemec, ZZB NOB Slovenije, Eienspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, ali po e-pošti: romana.jemec@zzb-nob.si.

Opravičilo

V 58. številki našega časopisa Svobodna beseda smo v rubriki V sliki in besedi na strani 8 objavili prispevek iz Babnega Polja s podpisom Alenka Rihtar. Kot nam je sporočila Alenka Veber, direktorica Zavoda Rihtarjeva domačija, je šlo za povzetek njenega besedila in eno izmed slik, ki jih je objavila na svojem Facebookovem profilu. Prizadeti se za neljubi pripetljaj iskreno opravičujem.

Odgovorni urednik

DOGODKI – 75. obletnica zmage nad fašizmom

Mednarodna spletna konferenca

Ruska Fundacija Aleksandra Gorčkova* je ob 75. obletnici zmage nad fašizmom organizirala mednarodno spletno konferenco v okviru Balkanskega foruma 2020. Ob pomoči in sodelovanju veleposlaništev Ruske federacije so v dneh od 15. do 17. septembra na njej sodelovali udeleženci iz osmih držav. Iz Slovenije so sodelovali ugledni strokovnjaki, raziskovalci, predstavniki več društev, ki negujejo spomin na sodelovanje Rdeče armade in slovenskega partizanskega gibanja ter skrbijo za povezanost Republike Slovenije in Ruske federacije v današnjem času. Širše so bili predstavljeni zgodovinski okvir narodnoosvobodilnega boja v Sloveniji in na posameznih območjih, nekatera aktualna vprašanja zgodovinskega spomina in skrbi za ohranjanje spomina na ta boj, konkretnije pa tudi ohranjanje spomina na taborišče ruskih ujetnikov v Mariboru in spomenik osvoboditeljem v Murski Soboti.

V imenu ZZB za vrednote NOB Slovenije je na konferenci sodeloval Marjan Šiftar, član predsedstva in predsednik njegove komisije za mednarodne odnose. V uvodu je poudaril, da je sicer zaznamovanje 75. obletnice zmage nad nacifašizmom potekalo v posebnih okoliščinah. Vendar je pa pandemija dala zaznamovanju 75. obletnice še dodatno dimenzijo – še dodatno je aktualizirala zgodovinski spomin in njen pomen, predvsem pa vrednote, ki se jih spominjamo in želimo ohranjati – solidarnost, sodelovanje, pomen verodostojnih informacij, pomen skupnega dobra za preprečevanje splošnega zla. Posebej je poudaril, da smo v Sloveniji oziroma ZZB, čeprav v omejenem obsegu, ob manjši fizični udeležbi ljudi uspeli dostojno in tudi primerno medijsko pokrito izpeljati tako rekoč celoten program. Širše je povzel potek naših priprav, omenil vse pomembne dogodke in poudaril, da so številne slovesnosti, spominske po-

hode, tovariška srečanja organizirala tudi naša združenja v sodelovanju z različnimi partnerji – od Prekmurja do Primorske. Ob tem, je tudi poudaril, se je potrdil pozitiven pomen sodobne digitalne tehnologije, ki nam je omogočala, da smo naše najpomembnejše dogodke neposredno in v živo lahko približali širšemu krogu ljudi, našim aktivistom in vsem državljanom in državljanke. Širše je spregovoril tudi o že tradicionalnih slovesnostih in srečanjih, na katerih smo se skupaj s predstavniki Veleposlaništva Ruske federacije in Ruske veteranske federacije spomnili sodelovanja z Rdečo armado in Sovjetsko zvezo (že tradicionalna spominska slovesnost ob dnevu zmage v Murski Soboti in druge). Povzel je tudi naše sodelovanje z Rusko federacijo oziroma njeno ambasado v Ljubljani in Rusko veteransko federacijo, ki je že tradicionalno dobro in intenzivno.

Marjan Šiftar je širše spregovoril tudi o nekaterih širših in aktualnih vidikih obeleževanja 75. obletnice zmage nad nacifašizmom. Ta obletnica, je poudaril, je tudi priložnost za pošten in zgodovinsko korekten spomin na temelje odnosov v Evropi in svetu po drugi svetovni vojni. Da je to potrebno in nujno, potrjujejo različne manipulacije, izkrivljanja, potvarjanja in zlorabe zgodovine za današnje politične potrebe, pa tudi dejstvo, da se po vsej Evropi in tudi v nekaterih drugih državah pojavljajo skupine, ki malikujejo spomin na fašizem in nacizem ter različne oblike sodobnega neofašizma in zgodovinski revizionizem. S tem vprašanjem se soočamo tudi v Sloveniji. Zato smo tudi dejavno sodelovali na veliki mednarodni konferenci v Zagrebu Fašizem in antifašizem v Evropi danes. Zato se tudi oglašamo s posebnimi javnimi izjavami ob posameznih dogodkih, dejanjih in izjavah, ki pomenijo kriminalizacijo narodnoosvobodilnega boja in njegovega krčenja na komunistično revo-

lucijo in državljansko vojno, opravičevanje in rehabilitacijo kolaboracije preko molka o obdobju socializma in (tudi) o njegovih pozitivnih posledicah do postavljanja spomenikov slovenskim kolaborantom in blatenja partizanskih spomenikov in spomenikov žrtvam fašizma in nacizma.

Posebej je opozoril na ključne poudarke iz stališč, ki jih je Predsedstvo ZZB v začetku leta sprejelo o in ob Resoluciji o pomenu zgodovinskega spomina na bodočnost Evrope, ki jo je sprejel Evropski parlament novembra 2019. leta (bila so povzeta tudi v Svobodni besedi).

Za konec pa je poudaril, da sta bila antinacizem in antifašizem temelj povojnih odnosov v Evropi, v EU, na kar se pogosto pozablja – tudi namerno – ter da bo Zveza borcev Slovenije še naprej sledila svojim usmeritvam – svoji Izjavi o vrednotah iz 2015. leta, v kateri smo posebej poudarili: »Iz zavezniške zmage nad fašizmom se je izoblikovala ideja Ustanovne listine Združenih narodov; v njej koreninijo vrednote, za katere se je bojevala generacija naših partizanskih prednikov in ki jim zaupamo tudi mi: narodna samoodločba, mirno reševanje sporov, spoštovanje človekovega dostojanstva in pravic, solidarnost in družbeni napredek ... in da je demokracija, častna in poštena enotnost v različnosti zagotovilo miru, sodelovanja in za skupno uspešno upiranje tudi takim nadlogam, kot je zdajšnja pandemija.«

Marjan Šiftar

* A. Gorčakov je bil ugleden in pomemben ruski državnik v drugi polovici 19. stoletja, zastopal je Rusijo kot zunanji minister na številnih zgodovinskih pomembnih mednarodnih konferencah in dogodkih. Fundacija je sicer formalno civilnodružbena organizacija, ki pa je tesno povezana z vladajočimi strukturami RF; je ena od nosilk projekta Rusija na Balkanu.

DOGODKI – Slavnostna seja predsedstva ZZB NOB Slovenije

Ob 75. obletnici zmage nad nacifašizmom in osvoboditve je slovenska borčevska organizacija v Pionirskem domu v Ljubljani 15. oktobra pripravila slavnostno razširjeno sejo predsedstva, na kateri so podelili listine in zlate plakete ZZB NOB Slovenije ter zlate plakete najboljšim krajevnim organizacijam ZB. Zbrane je na slovesnosti nagovoril predsednik Zveze Marijan Križman. Kulturni program sta oblikovala glasbenika Tone Habjan in Nejc Jemc, prireditelj pa je povezoval Domen Valič. Več o prireditvi v novembrski številki Svobodne besede. (Foto: Iztok Pipan, TV Medvode)

JUBILEJ

104 leta Marije Žekš

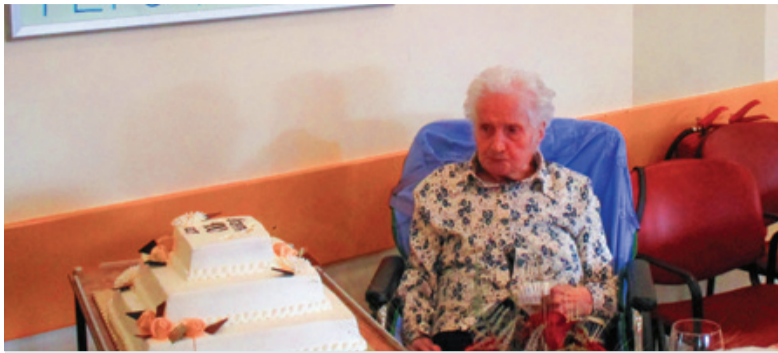
Med starejše od sto let v deželi ob Muri se je vpisala Marija Žekš, ki jesen življenja preživlja v domu starejših občanov v Ljutomeru. Rodila se je 12. avgusta davnega leta 1916 v Dreveniku pod Bočem z dekliškim priimkom Kovačič. Kot otrok je bila prikrajšana za starševsko skrb in ljubezen. Odraščala je pri rejnici v Mariboru. Delati je začela, ko je bila stara 14 let, in sicer v tekstilni tovarni MTT v Mariboru.

Poročila se je s Prekmurcem Alojzom Žekšem. Leta 1939 sta se z možem preselila v Pečarovce, kjer je bila Marija zaposlena kot kuharica v Osnovni šoli Pečarovci. V življenju je povila hčer Olgo in sina Mirka. Ponosna je na svoje vnuke in pravnuke. Upokojila se je leta 1968, po upokojitvi pa se je njeno življenje umirilo. Leta 1999 je postala vdova. Leta 1977 se je preselila k hčeri Olgi v Beltince. Zadnjih nekaj let jesen življenja preživlja v Domu

starejših občanov Ljutomer. Vesela in srečna je, da je učakala visoko starost. Povedala je, da je vse življenje živela skromno. Jubilantka Marija Žekš je vesela vsakega obiska svojih najdražjih. Še vedno se rada družijo s stanovalci doma. Negovalke in medicinske sestre o Mariji povedo vse najlepše, saj je potrpežljiva in skromna, kot je bila vse življenje. Zanima jo vse, kar se dogaja v mestu Ljutomer, v Beltincih. Marija je še vedno rada urejena in lepo oblečena. Malo slabše vidi in sliši, a je še vedno židane volje in nasmejana.

Ob njem rojstnem dnevu so ji v Domu starejših občanov Ljutomer pripravili nepozabno srečanje, vsi so ji voščili še mnogo zdravja. V domski kuhinji pa so jubilantki Mariji Žekš (na sliki levo) spekli torto, s katero so se vsi skupaj posladkali. Marija Žekš je najstarejša članica Društva upokojencev Beltinci.

Jože Žerdin

100 let Pepce Miklavič

V Domu upokojencev Tolmin je bilo 29. septembra slavnostno in veselo. Tamkajšnja oskrbovanka Jožefa, Pepca Miklavič, rojena Ivančič v vasi Ladra, je praznovala svoj stoti rojstni dan. Čeprav zaradi epidemije covid-19 veljajo v domovih posebne razmere, so se tega dne v jedilnici doma zbrali stanovalci, direktorica in zaposleni v domu, da bi počastili njen visoki jubilej. Prišli so tudi župan občine Kobarid Marko Matajur, predsednik ZB za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin, tovariš Rok Uršič, predstavniki RKS in Karitasa. Manjkali nista niti harmonika in velika torta.

Pepca, še vedno vedra in čila, čeprav na vozičku, se je zahvalila za čestitke in cvetje ter izrazila željo, da bi bilo takih praznovanj še več. Spominjala se je svoje življenjske poti, ki je bila večkrat posuta s trnjem. Kot mlada je mo-

rala v italijanske šole, a doma so kot zavedni vedno govorili slovensko. Med narodnoosvobodilnim bojem je vsa družina sodelovala z Osvobodilno fronto in v odporu proti okupatorju. Njen mož Rudolf je deloval v OF in konec leta 1944 odšel k partizanom v Idrijsko-tolminski odred. Njegovo delo v rodni vasi Ladra je nadaljevala njegova sestra, pri tem pa ji je bila v veliko pomoč prav Pepca, ki je poznala javke in skrivne poti delovanja. Po koncu vojne je delovala v aktivnih OF in AFŽ v Ladrach. Prevzete naloge je opravljala vestno in odgovorno. Članica ZB je postala ob sami ustanovitvi v letu 1948 in ji je zvesta še danes. Ko je le mogla, se je rada udeleževala vseh spominskih prireditev v spomin na narodnoosvobodilni boj in tem idealom je zvesta še danes.

Vojko Hobič

98 let Anice Cerar

Komaj dobro polnoletna je bila Anica Cerar, takrat še s priimkom Matko, iz Spodnje Bitnje pri Ilirski Bistrici, ko je jeseni leta 1941 postala partizanka v Pivški četi. Letos poleti je na svojem domu v Ljubljani praznovala častitljivih 98 let. Je ena redkih še živih nosilcev partizanske spomenice, a kljub visoki starosti še zelo dobro pomni čas, preživet med soborci v partizanih. Pa saj ni čudno, svoja mladostna leta, ko bi morala prekipeti od mladostne energije in veselja, je tako kot številni vrstniki in vrstnice preživela v primorskih gozdovih in bitkah proti okupatorju.

Anica je bila najstarejša izmed štirih otrok v zavedni slovenski družini. Imeli so lepo kmetijo in so dobro živeli. A z vojno se je vse spremenilo, in ko so jim že v prvem letu vojne požgali domačijo, zanj ni bilo izbire – v partizane gre. Bila je tudi članica znamenite Ženske čete.

Anica je bila namreč med 18 deklet, ki so sestavljale žensko četo, ustanovljeno septembra leta 1942 v sestavi Loškega odreda. Na terenu je namreč delovalo že veliko žensk in deklet, ki so zbirale hrano, informacije in sanitetni material ter šivale za borce. Okupator je prav na območju Loške doline in občine Cerknica povečeval intenzivnost terorja nad nedolžnim prebivalstvom, ki se je umikalo v gozdove. V takšnem vzdušju je nastala dekliška četa, sestavljena iz deklet, ki so se izkazala s političnim delom v Osvobodilni fronti ter so bila vredna zaupanja in dovolj odgovorna za nošenje orožja in so bila enakovredna moški. Četo je vodila komandirka Fanika Škrbec Črnugelj, skrbele so za hrano in vodo, vzdrževale kulturno in politično dejavnost, poleg tega so šivale in prale. Ženska četa se je oblikovala prav v času intenzivnih priprav Notranjskega odreda na pohod na Primorsko. Štirinajst pripadnic ženske čete se je javilo za pomoč borcem ob prehodu na Primorsko in med njimi je bila tudi Anica. S pohodom na Primorsko se je spremenila organizirana četa, ženska četa se je razdelila po bataljonih odreda, borke so dobile nove naloge. Anica je bila dodeljena Gradnikovi brigadi in sanitetni ekipi. Bila je med petimi izbranimi bolničarkami, ki so pod budnim očesom partizanskega zdravnika Alaksandra Gala Petra skrbele za hudo ranjeno partizanko Katjo. V bolnicah pod Krnom je bila tudi v času nastanka Kobariške republike leta 1943. Nato je delovala še v Južnoprimorskem odredu, od oktobra 1944 pa je bila referentka v obveščevalni službi 7. korpusa.

A kljub bogatim izkušnjam pri delu z ranjenci se po vojni ni odločila za medicino, pač pa se je v Ljubljani zaposlila na notranji upravi. In bila je med tistimi petimi srečnicami, ki so jih poslali na dvoletno šolanje v Beograd. V tej službi je ostala vse do upokojitve. Anica Cerar si je dom ustvarila v Ljubljani, ima hčer in dva vnuka ter pravnuke.

Jožica Hribar

100 let Rudolfa Poljška

1. avgusta je dopolnil sto let član KO ZB za vrednote NOB Črnomelj, nekdanji partizan Rudolf Poljšak. Rodil se je v vasi Velike Žablje pri Ajdovščini. Pri petih letih je ostal brez staršev, tako je od takrat zanj skrbel njegov stric, ki je imel še pet svojih otrok. Mladost je preživel na stricovi kmetiji. Leta 1939 je bil vpoklican v italijansko vojsko. Med služenjem vojaških obveznosti se je začela druga svetovna vojna. Kot italijanski vojak se je bojeval na italijansko-francoski fronti.

V letu 1941 je bila njegova enota premeščena v Tunis in Rudolf se je kmalu po prihodu s skupino rojakov predal ameriški vojski. Po nekajmesečnem ujetništvu se je odločil oditi v partizane. Vse Slovence, ki so se

odločili za prehod k partizanom, so v začetku leta 1942 odpeljali na otok Vis. Na otoku je Rudolf kot partizan dve leti opravljal naloge vezista. Po odhodu vrhovnega štaba NOV v Visa v Beograd je odšel v Split, kjer se je ustanovila nova partizanska enota. Odšli so naprej v boj v Knin in od tam proti Sloveniji. Po osvoboditvi Trsta je Rudolf Poljšak ostal v Sloveniji, kjer je dočkal tudi konec druge svetovne vojne.

Takoj po vojni se je redno zaposlil v takratni JLA in ostal v aktivni vojaški službi do leta 1965, ko se je upokojil kot kapetan prvega razreda. V Črnomelju je prišel leta 1949, tam je spoznal svojo ženo in si ustvaril družino. V času službovanja v JLA je opravil vojaško šolanje v Čupriji, služboval še v Opatiji in Banjaluki, večino časa pa Črnomlju.

V organizacijo ZB za vrednote NOB Črnomelj je Rudolf včlanjen od vsega začetka in dolga leta je bil aktivni član IO Krajevne organizacije Črnomelj. Danes je naš najstarejši član.

Po upokojitvi se je posvetil gradnji hiše in delu v vinogradu, ki mu je veliko pomenil ne samo kot spomin na rodno Primorsko, ampak kot sprostitelj, aktivnost in veselje. Dolga leta je bil tudi čebelar. Še v visoki starosti je vsa dela v vinogradu, na vrtu in v sadovnjaku opravljal sam, skrbel je za bolno ženo in vse gospodinjstvo. Danes čili stoletnik živi sam v svoji hiši, samostojno poskrbi za vsa potrebna dela v hiši in okoli nje. Vesel je vsakega obiska, posebej svoje družine: hčere Zdenke in sina Alojza ter vnukinj in pravnukov.

Ob obisku pri tovarišu Rudolfu Poljšaku smo mu predali priznanje, ki mu ga je ob 75. obletnici osvoboditve podelila Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije.

Cvetka Aupič, foto: Valerija Poljšak

99 let Angele Košmrlj

Pred nekaj meseci je stopila v stoto leto svojega življenja Angela Košmrlj s Polzele. Njeno življenje je bilo polno izzivov in preizkušenj, lepih in težkih trenutkov, hkrati pa jo je ohranilo čilo in zdravo z izjemnim spominom in vitalnostjo.

Angela, rojena Štrumbelj, se je rodila 20. junija 1921 v zavedni delavsko-kmečki družini z devetimi otroki, petimi fanti in štirimi dekleti, v Sarskem v občini Ig pri Ljubljani. Angela je bila najmlajša od vseh otrok. Osnovno šolo je končala na Igu in je nato ostala doma na kmetiji, kjer je opravljala vsa kmečka in gospodinjstva dela. Med narodnoosvobodilnim bojem je bila vse od začetka kot mladinka vključena v kurirsko in aktivistično delovanje. Bila je kurirka in obveščevalka na Dolenjskem. Največ je delala na kurirski postaji Zapotok pod Kureščikom, sicer pa je v okviru Osvobodilne fronte delovala v Ribniškem rajonu. Že pred napadom na Jugoslavijo je z brati zbirala orožje in municijo, ki so ju jugoslovanski vojaki odvrgli ob raz-

padu Jugoslavije. Po končani vojni je bila vključena v vse dejavnosti od pionirskih nalog do mladinskih akcij v svojem kraju.

V letu 1948, ko sta se z možem Jožetom preselila v Savinjsko dolino, na Polzele, in si zgradila svoj dom, sta bila tudi ustanovitelja organizacije ZB na Polzeli, tako da je Angela predlani praznovala 70 let članstva v organizaciji ZB. Štirideset let je bila poverjenica na terenu v Založah in na Polzeli, bila pa je tudi tajnica krajevne organizacije in nasploh je prizadefna prostovoljka in aktivistka, spoštovana in ugledna Polzeljanka. Vseskozi je tudi zelo predana širjenju vrednot in spomina na narodnoosvobodilni boj, saj redno sodeluje z Osnovno šolo Polzele pri predmetu zgodovina o delovanju Osvobodilne fronte in dogajanju v času vojne 1941–1945. Za vse svoje delovanje je prejela tudi zlato plaketo ZB za vrednote NOB Slovenije.

V partizanih je Angela spoznala tudi svojega izvoljenca Jožeta, ki je bil prav tako kurir, in se z njim poročila. Leta 1946 sta se skupaj preselila na Polzele kjer je mož dobil službo logarja. Zgradila sta si hišo in toplo gnezdo za svoje tri otroke: Jožeta, Dano in Petra. Poleg skrbi za otroke in gospodinjstvo pa je Angela delala v Keramični industriji Liboje, od koder je odšla v zaslužni pokoj. Že 40 let je, odkar je mož umrl in je vdova, v oporo pa so ji bili otroci, zdaj pa jo razveseljujejo vnuki in pravnuki. Tudi po upokojitvi je ostala vsestransko dejavna. Vsak dan spremlja politično dogajanje v državi. Predvsem jo jezi in boli, ker se omalovažuje narodnoosvobodilni boj in se skuša za dnevnopolitične interese spremenjati zgodovino in iz poražencev in sodelavcev okupatorja narediti zmagovalce.

Darko Naraglav

FILM – 75 let od Preboja na Menini planini

Bitka upodobljena na filmskem traku

90 let

Marije Medoš

25. maj smo nekoč praznovali kot dan mladosti, to pa je tudi dan, ko je v letu 1930 na ta svet privekala Marija Medoš. Bila je drugorojena v družini, ki je štela deset otrok. Otroška leta je preživela v rojstni hiši v Ziljah pri Vinici. Od vseh desetih otrok jih je šest že umrlo.

Kot se za tak dogodek spodobi, smo se na njen dom odpravili odposlanci Združenja borcev za vrednote NOB Črnomelj – KO Vinica, KO RK Vinica in Društva upokojencev Vinica, da ji v imenu organizacij in njihovih članov prenesemo čestitke in dobre želje za prihodnost.

Sprejela nas je na domačem dvorišču na Perudini pri Vinici, kamor se je poročila in kjer je rodila sina Jožeta in hčer Anico, ki ji zdaj vsak po svoje z ljubeznijo in spoštovanjem vračata skrb zanj med njunim odraščanjem. V veliko veselja so ji tudi vnukinja in dva pravnuka, ki sicer živijo v Nemčiji, vendar jo obiskujejo.

Vsak tak dogodek je tudi razlog za pogled nazaj, v čas, ki je zapustil veliko spominov, dobrih in tudi manj dobrih. Pripovedovala je, kako je kot osem let stara deklica skupaj z mamo hodila delat na njive, z motiko v rokah sadit, okopavat, plet. Treba je bilo molsti krave, sušiti, grabiti in spravljati krmo za živino, da so lahko preživeli.

Kot članica ZB za vrednote NOB se je spomnila dogajanj med drugo svetovno vojno, ko je šlo za obstoj slovenskega naroda. Kot mlado dekle je doživela prihod italijanske vojske v Zilje in nato njeno oblastno in nasilno vodenje vse do kapitulacije. Da je bilo italijanske vojake strah partizanskih borcev, je povedala, saj so v strahu pred njimi zaropotali iz vsega orožja, kar so ga imeli, če so le slišali, da so partizani kje v bližini. Po kapitulaciji Italije so Italijani odšli, začele pa so vse bolj prihajati partizanske enote. Spominja se, kako so se dan ali dva pred napadom na Bosiljevo v Ziljah ustavili borci Cankarjeve brigade. Vaščani so jim nosili vodo, kruh, mleko, kar so pač imeli in kar so lahko dali. Pri hiši so imeli tudi štiri vole in kravo, od katerih so, kot se je spomnila, v kotlih naše vojske končali krava in trije voli, četrtri pa je ostal za delo na kmetiji.

Čas, namenjen obisku, se je kar prehitro iztekel in treba se je bilo posloviti. Še skupinski posnetek in poslovljni stisk roke z obljubo, da se kmalu spet vidimo!

Franci Jontes

SVOBODNA
BESEDA

www.svobodnabeseda.si

»Menina planina je spomenik morali in etiki, pogumu in tovarištvu našega narodnoosvobodilnega boja«, pravi Franc Sever - Franta. Ta junaški odpor borcev na Menini planini med NOB predstavlja epopejo slovenskega partizanstva. Partizanske enote so bile v začetku leta 1945 zelo moteč dejavnik pri umikanju Löhrove sovražne armade in domačih sodelavcev okupatorja

ga kakor tudi humanega vidika. Da je bilo stanje še bolj oteženo, priča dejstvo, da je Menino takrat prekrivala do dva metra debela snežna odeja. Komaj 22-letni komandant Franc Sever - Franta se je tako znašel v položaju, ko je moral poiskati rešitev za preboj skoraj 500 borcev iz sovražnikovega obroča.

V takšnih okoliščinah je padla odločitev, da se borci umaknejo na

prehoditi, so partizani potrebovali neizmerno veliko mero poguma, iznajdljivosti in vztrajnosti. Za dober kilometer in pol dolgo pot so potrebovali več ur. Preboj je uspel!

Najnovejši spomenik NOB

Bitka na Menini planini je od lani upodobljena na filmskem traku. Film Preboj je edini tovrstni

preživelih herojih,« je slogan na filmskih plakatih.

Film Preboj, katerega ideja je vzkliha leta 2018, ko je Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije praznovala 70-letnico obstoja, je presegel samega sebe. Zato je naslov filma pomenljiv v več pogledih. Ne le da je Preboj zgodba o herojih z Menine planine, hkrati je novodobni trajni pomnik

Franc Sever Franta z Vesnama za film Preboj v rokah, levo igralec Domen Valič, desno režiser Dejan Babosek.

z Balkana na sever. Zato je bila po načrtu nemškega esesovskega generala Erwina Rösenerja na to območje poslana XIV. SS-divizija Galizien, dobro opremljena vojaška enota, ki je štela 12.000 mož, za nalogo pa je imela uničiti partizansko gibanje na Štajerskem, ki je ogrožalo zadnjo obrambno linijo tretjega rajha na Balkanu. Ta SS-divizija je tesno zaprla obroč okoli borcev na Menini planini.

Pomanjkanje hrane, streliva, hud mraz in neuspeli načrti izhoda iz nezavidljivega položaja ter huda telesna izčrpanost so borce močno psihično obremenjevali in jim krnili samozavest. Dva poskusa preboja borcev sta se žal ponesrečila. V takratnih razmerah so se partizani na Menini planini znašli v negotovem položaju tako z vojaškega, moralne-

»Slovenski film Preboj je odslej mogoče oceniti tudi na IMDb! Počaščen sem, da je ekipi v duhu tovarištvava tako skromnimi sredstvi, a z velikim žarom in iznajdljivostjo uspelo pripraviti ta film, ki je trajni spomin zgodovinskega pomena slovenskega narodnoosvobodilnega boja!«

Aljaž Verhovnik, generalni sekretar ZZB NOB Slovenije

AFORISTIČNI ZAPIS

Denar – mokra riba

Denar je kot mokra riba: če jo preveč stiskaš, ti uide iz rok. Pravični, pošteni in resnično ljubi ljudje so največkrat skromni, in ne sužnji denarja.

Poniževanje, kratenje pravic, kapitalistično izkoriščanje in pritiskanje na delavce in delavke so dovolj tehten razlog za to, da se človek odloči za upor.

Kapitalist ne zna biti srečen, če nima parkljev v tvojem žepu. Kapitalizem bo vsem povzročil še veliko gorja in krivic, preden bodo prevladali pravica, enakost in osebna svoboda, za katere se je treba ves čas bojevati in jih varovati. Kapital se ne ozira na vest, moralo in resnico.

Z delitvijo na bogate in revne, po hišah, vrtovih, avtomobilih, oblekah, položajih in razkošju silimo narod v upor, saj je njegova perspektiva razbita na koščke.

Franc Sever – Franta

Zanimanje za Preboj tudi v tujini

Film je vzbudil veliko zanimanja tako v Sloveniji kot v tujini. V Sloveniji si ga je v letih 2019 in 2020 – premiera je bila 15. oktobra 2019 v ljubljanskem Koloseju – ogledalo okoli 19.400 gledalcev, kar je glede na povprečje gledanosti slovenskih filmov v kinu od 3000 do 4000 gledalcev izjemen uspeh. Žal je bila zaradi epidemije covid-19 za nekaj mesecev ustavljena nadaljnja distribucija filma.

Film Preboj je v letu 2020 izjemno uspešen tudi v tujini. Februarja je gostoval v Sarajevu, Mostarju, Celovcu in na Dunaju. Letos sledi distribucija filma v Južni Koreji in Severni Ameriki, kar je rezultat dela filmske prodajne agencije Mediamove iz Poljske, s katero sta producenta filma sklenila pogodbo za mednarodno zastopništvo. Ponudbe za sodelovanje smo

prejeli tudi iz ZDA, Kanade, Japonske in Velike Britanije. Režiser in scenarist filma Preboj Dejan Babosek je z ekipo filma na slovesnosti 4. avgusta v Ljubljani prejel plaketo glavnega mesta Ljubljane. Ekipa filma Preboj se trenutno ukvarja z montažo dokumentarnega filma o preboju na Menini planini z naslovom Past na Menini planini. Velikuspeh je izbira filma v uradni tekmovalni program kulturnega in strokovnega dogodka, 23. festivala slovenskega filma FSF v organizaciji filmskega sklada Republike Slovenije, ki je potekal od 6. do 11. oktobra v Ljubljani. Celovečerni film Preboj je bil v okviru festivala nagrajen z dvema Vesnama in sicer Nagrado za posebne dosežke 2020 in Nagrado za najboljši film po izboru občinstva 2020.

Simona Pirnat Skeledžija

film, posnet po resničnih dogodkih. Komandanta Franca Severja - Franta je v njem upodobil slovenski dramski in filmski igralec Domen Valič. »To je zgodba o

»Vse se je spremenilo, vse je šlo na glavo. Izgubljene so največje vrednote, ki so bile pridobljene v času hudih bojov med okupacijo naše države. Dostojanstvo, pokončnost, pogum, tovarišstvo in poštenje so iz naše družbe odrinjeni.«

Franc Sever - Franta, nekdanji partizanski komandant

zgodovinskega pomena narodnoosvobodilnega boja. Film je moralni poklon današnje slovenske družbe partizanstvu. Ob tem ne sme v pozabo dejstvo, da je nastal izključno s prostovoljnimi prispevki članstva in privržencev Zveze borcev; da je igralska, režijska, produkcijska in nasploh celotna zasedba delovala solidarno, na osnovi prostovoljstva, kot pravi tovariši med NOB!

Tako smo dobili najnovejši spomenik slovenskemu narodnoosvobodilnemu boju! Osnova za zgodbo je seveda danes vsem dobro poznana Frantova knjiga Past na Menini planini, poleg tega pa še spomini živih borcev Menine. Frante, Valerija Skrinjar - Tvrz, Francija Bere, Jožeta Strniše in Rudolfa Pfeifferja. Producenti tega filma so: ZZB NOB Slovenije, Narayan production, Kulturno-zgodovinsko društvo Triglav in Studio Ritem.

Aljaž Verhovnik

IMELI SMO LJUDI

Milka Rihtaršič
1923–2020

Mama Ivanka in oče Janez sta se leta 1908 vrnili iz Amerike in si ustvarila družino v Podjelovem Brdu. Rodilo se jima je sedem otrok, Milka je bila najmlajša. Oče se je iz prve svetovne vojne vrnil kot invalid in je leta 1932 umrl. Vso skrb je prevzela mati in otroci so morali drug za drugim s trebuhom za kruhom. Prva je odšla Marija –

Micka, in sicer v Medvode. Brat Janez je odšel na Vrhniko, brat Franci v Podbrezje, brat Vinko se je šel učiti za kolarja, sestra Francka je služila v Kranju, sestra Ivanka pa se je učila za šiviljo. Milka je šla pri trinajstih letih služiti v Maribor. Tako je v sedmem razredu morala pustiti šolo. Po šestih mesecih preziranja in trdega dela je dobila službo v Celju pri Mihelčičevih, nato se je v Poselski zvezi izučila za kuharico.

Pred napadom na Jugoslavijo leta 1941 se je vrnila v domači kraj. V začetku leta 1942 so Nemci izdali ukaz, da se morajo izseliti vsi prebivalci, ki živijo v stometrskem obmejnem pasu ob jugoslovansko-italijanski meji. V 14 dneh so morali zapustiti domove, sicer bi jih izselili v Srbijo. Družino so rešili znanzi iz Stražišča pri Kranju, ki so njene članke vzeli pod svojo streho. Začasno so se tam prijavi in se takoj organizirali v trojke Osvobodilne fronte. Omogočili so jim tudi zvezo s partizani na Pševem pod Joštom. Taktat je Milka dobila partizansko ime Nadja. Mama jim je kuhala in jih obveščala o dogajanju na terenu.

Milka je bila med vojno zaposlena v tovarni IKA v Kranju, kjer je bila tudi njena sestra Ivanka - Staša. Junija 1944 sta bili izdani, zato sta odšli v partizane. Milka je bila poslana v okrožje Škofje Loke. Odgovorna je bila za šolstvo, oskrbo terenskih obveščevalcev in zbiranje živil za brigade in bolnice. V tem času je kot terenka prehodila vso Selško in Poljansko dolino in tudi Primorsko. Dva tedna po tem dogodku se je morala umakniti tudi mama. Partizani so jo pospremili v Selško dolino v Farji Potok. Tam je kot kuharica dočkala svobodo. Zanj so bili to zelo težki časi, ker ni vedela, kje so njeni otroci in ali so sploh še živi.

Milki je iz vojnega časa najbolj ostal v spominu dogodek iz marca leta 1945, ko je bila zadnja in najhujša ofenziva na Gorenjskem. Ko so Nemci razbili enoto, se je pod Poreznom s soborcem Francijem in soborko Malko znašla pod kupom snega. Tri dni smo prebili v strahu, mrazu in brez hrane. Svojega moža Karla je Milka spoznala leta 1942, ko je prišel na obisk k bratu Franciju. Čeprav je bilo med vojno malo možnosti za srečanja, sta obdržala zvezo, ko je deloval v Poljanski dolini in na Solčavi kot kurir Drago.

Po vojni sta postala srečen par. Oba je vleklo na Gorenjsko. Dom sta si ustvarila v Stražišču. Rodili so se jima trije otroci: Miloška, Dragica in Milan.

Ada Mozetič

Jože Prepeluh
1926–2020

Na pokopališču v Sostrem smo se 19. avgusta poslovili od našega sovaščana, prijatelja in tovariša Jožeta Prepeluha. Rodil se je 8. decembra 1926 v Dobrunjah pri Ljubljani, v kraju, ki mu je ostal zvest do konca življenja. Njegov oče Jože je bil delavec v Papirnici Vevče, pleskar po poklicu, mama Ana pa šivilja in gospodinja. Rodili so se jima štirje otroci: Malči, Milan, Franci in Jože. Oče Jože je bil vojak prostovoljec v prvi svetovni vojni na soški fronti in v Rusiji. V ruskem ujetništvu je preživel revolucijo in dočkal konec vojne. Tam je izoblikoval svoj napredni svetovni nazor in je bil z družino v drugi svetovni vojni na strani osvobodilnega gibanja – partizanov.

Oba, oče in Jože, sta postala žrtvi najhujšega trpljenja, ki ga je fašistična oblast prizadejala ljudem. Pristala sta v internaciji. Oče je bil

med prvimi aretiranimi in zaprt v italijanskem taborišču Gonars, a je preživel. Jožeta, ki se je izučil za slikopleskarja in je bil vajenec pri privatniku Šlajmerju na Vevčah, pa so tistega nesrečnega avgusta leta 1942 skupaj z več kot 300 sotrpinov aretirali Italijani in še ne 16-letnega odpeljali v taborišče Rab, kjer je preživel 14 mesecev.

Jožeta je trpljenje zaznamovalo za vse življenje, preganjale so ga podobne barak, šotorov, stražnih stolpov, bodeče žice. Videl je ženske in matere z otroki, starce, invalide, fante, dekleta, mučenja, ušivost, lakoto, žejo, vročino, neurja. Nič več človeškega ni bilo, le surovosti, groznice, izživljanje na vsakem koraku, vsak dan. V taborišču so zaradi lakote najhitreje umirali mladi. Jože je včasih prejel paket od doma in od svoje tete ter tako nekako preživel.

Vključil se je v delovne skupine in si prislužil kakšen priboljšek. A doživel je nepredstavljivo grozo, ko so ga vključili v skupino, ki je kopal jarke za grobove in zakopavala mrliče. Po kapitulaciji Italije septembra 1943 je Jože z večjo skupino Slovencev in njemu tako dragih Čabrancev odpotoval preko Reke, Čabra, Snežnika, Turjaka in Lipoglava domov.

Po osvoboditvi je bil vpoklican v JNA v Prekmurju. V tem času je dobil sina Jožeta. Po vrnitvi iz JNA je spoznal Ivanko iz Horjula in se 29. septembra 1951 z njo poročil in ustvaril družino. Rodile so se jima še tri hčere: Lidija, Milena in Joži. Skupaj z Ivanko sta preživela skoraj 70 let.

Ves čas je deloval v svojem okolju, vključil se je v razna društva in organizacije. Bil je dolgoletni član KO ZB Zadvor - Sostro. Leta 2016 je zapisal svoje spomine v knjigi Kako sem preživel taborišče Rab. Z največjo zavzetostjo in veseljem je prenašal svoje izkušnje na mlade generacije, pripovedoval je učencem o grozotah vojne, pogumu naših ljudi in neizmerni želji po svobodi. Za svoje delo je prejel več priznanj, med drugim tudi listino častni član ZZB Ljubljana Moste - Polje.

Mija Marija Kocjančič

Carla Nespolo
1943–2020

V 78. letu starosti je umrla Carla Nespolo, predsednica vsedravnega združenja partizanov VZPI - ANPI. Rodila se je v Novari (Piemont) 4. marca 1943, več desetletij je bila senatorka Komunistične partije Italije in nato Levih demokratov. Že dolgo je bila bolna. Vsedravnno združenje partizanov je vodila od 3. novembra 2017. Bila je prva ženska in prva predsednica na tem mestu, ki ni bila partizanka.

Carla Nespolo je izhajala iz komunistične družine, ki se je aktivno borila v italijanskem odporu proti nemški okupaciji. Njen stric Amino Pizzorno je bil podpoveljnik VI. partizanskega ozemlja, ki je delovalo med Piemontom in Ligurijo. Po poklicu je bila učiteljica. Bila je politično aktivna v PCI in postala je prva komunistična parlamentarka v Piemontu. Pozneje je bila dva mandata poslanka Italijanske republike, nato – do leta 1992 – senatorka republike. Kot izučena učiteljica je postala podpredsednica komisije za izobraževanje, kjer je bila vključena v reformo srednjih šol, pozneje pa komisije za okolje, kjer se je v zunajparlamentarnih akcijah zavzela tudi za varstvo okolja. Osrednja njena skrb so bili zakoni o pravicah žensk. Bila

je članica posebnega odbora za zakon o enakosti moških in žensk pri delu in se borila proti spolnemu nasilju.

Z enako zavzetostjo, kot je Carla Nespolo izvajala svoje parlamentarno in zunajparlamentarno delo, je bila pripravljena tudi prevzeti odgovornost za protifašistično organizacijo ANPI, ki ji je bila pridružena že desetletja. Ko je moral prof. Carlo Smuraglia leta 2017 iz zdravstvenih razlogov odstopiti s položaja predsednika ANPI, ni oklevala in prevzela je to nalogo. Zelo hitro je dobila tudi mednarodno priznanje, kar je bilo razvidno na konferenci ANPI in FIR decembra 2018 v pripravah na evropsko volilno kampanjo. Podprla je mednarodno solidarnost federacij FIR, odprta pa je bila tudi za nove soborce iz protirasističnih in družbenih gibanj. Z veliko modrostjo, strastjo, politično in kulturno inteligenco se je zavzemala za aktivno dediščino vrednot in načel odpora. Kljub slabšanju boleznij je letos z veliko zavzetostjo vodila in obogatila kampanjo ANPI proti spremembi protifašistične ustave.

J. A.

Hilda Plevnik
1927–2020

V začetku avgusta smo se na pokopališču v Ribnici na Pohorju poslovili od naše dolgoletne članice OO borcev za vrednote NOB Ribnica na Pohorju, tovarišice Hilde Plevnik, rojene Kumer 13. novembra 1927.

V hipu je utihnila nežna melodija v šumenju potoka skozi Josipdol, ki ji je vse njeno življenje pel zgodnji napjev v lep dan in spokojen počitek na večer. Tu je bil njen najljubši košček sveta. Majhna hiša z večjim dvoriščem in vrtom, ki je bil zmeraj vzorno urejen ter na jesen poln domačih dobrot za zimo. Njena prizajna skromnost je nagovorila vsakega mimoidočega in z vsakim je radovedno poklepetala o vseh novostih in težavah vaškega življenja. Tu so tekla njena najlepša leta, tu je odraščala njena največja ljubezen in ponos, njena hči. Zraven vselej obilnega dela je uspela tudi z materinsko ljubeznijo vzgojiti rejenca Igorja in Blanko do njune polnoletnosti.

Njena mladostniška leta so bila razburkana, še bolj pa strašna leta med drugo svetovno vojno. Z družino so se selili iz koč v koč, zavedno sodelovali z branitelji domovine in tolkli pomanjkanje. Tudi sama je kot aktivistka pomagala partizanom in se pozneje včlanila v AFŽ, za kar je po vojni prejela zaslužena odlikovanja. Nikoli se s tem ni ponašala, saj je bilo sodelovanje med NOB zanj samoumevna dolžnost.

Tovarišica Hilda naj počiva v miru pod lipami in bori, njen potok sem iz Josipdola pa ji bo šumel pesem zahvale vseh, ki smo jo poznali, spoštovali in imeli radi.

Alojzij Klančnik

Ljudmila (Milka) Dovjak
1924–2020

Ljudmila Dovjak, rojena Novak, se je rodila kot prvi otrok čevljarja in gospodinje v Mokronogu. Postopoma je dobila še šest bratov in sestra, medtem ko sta se oče in mama borila za preživetje družine. Čas prve

industrijske proizvodnje je prinesel v kraj Bato, še danes obstoječega proizvajalca čevljev, kar je skorajda uničilo očetovo obrt in očeta.

Milka je iskala in dobila zaposlitev kot varuška in gospodinjska pomočnica v Ljubljani. Ob tem se je odločila za šolo za zaščitne sestre v Beogradu. Z očetom sta se odpravila na pot, a ju je sredi poti presejnetila vojna in sta se morala vrniti. Vojna je prinesla italijansko okupacijo in Milka se je vrnila domov v Mokronog. Družina je bila napredna in najstarejši sin je kmalu odšel v partizane. Sedemnajstletna Milka se je pridružila narodnoosvobodilnem boju in delovala na terenu v okviru trojke. Dobila je tudi prvo predizobrazbo s področja zdra-

vstva. Izogibala se je sovražnikom in domačim izdajalcem, ki jih je pošljala na teren RKC. Leta 1943 je bila izdana, kratek čas zaprta, (po naključju) prosta in je takoj pobegnila v partizane.

Konec leta 1943 je bila poslana na osvobodeno ozemlje, kjer je izrazila svoj namen študirati in delati v zdravstvu. Pa so jo poslali na prvi tečaj za bolničarje, ki so ga januarja 1944 organizirali v prav tako osvobodjenem Žumberku. Tam je s še 19 drugimi tečajniki in tečajnicami dobila prva znanja o zdravstvu. Tečaj je uspešno končala in bila nato poslana v Dolenjske Toplice, da bi tam pomagala postaviti sistem javnega zdravstva. Obseg ozemlja, ki so ga pokrivali, in dela, ki so ga opravljali, je rasel iz dneva v dan in delo je trajalo prav do osvoboditve Novega mesta in Ljubljane.

Milka je bila konec septembra 1945 poslana v Ljubljano. Vključila se je v bolnico v Ljubljani (današnji UKC), Infekcijsko kliniko, študirala in doštudirala za rentgensko tehniko in višjo medicinsko sestro, potem pa naredila kariero glavne sestre na Infekcijski kliniki v Ljubljani, kjer je delala do upokojitve.

Kljub letom in številnim zdravstvenim težavam je Milka ohranila jasen um in je z bistrim očesom opazovala razvoj družbe. O tem je imela lastno mnenje. Številne stvari ji niso bile všeč in skrbelo jo je, da fašizem, sovraštvo in nepotrpežljivost dobivajo nov zagon tudi pri nas in da je premalo Slovencev, ki so se jim pripravljeno upreti.

Njeni sodelavci, prijatelji in družina

PESEM

Mami partizanki

*Danes ti nesem rože na grob,
partizanka, kurirka,
trinajstletna deklica, ki si premagala
strah
in odšla med borovce, v grape.*

*Žuljave noge ti bom oplela,
rdeče cvetove vpletla v črne lase,
umila tvoj potni obraz
in poslušala tvoj dih.
Tvoj pritajeni dih, da te ne bi našli,
tvoj zasopli dih, ko si bežala navkreber,
tvoj krik, ko so padali fantje,
tvoj srečni vrisk, ko je prišla svoboda.
Ne bom ti prižigala sveče,
tvoj plamen gori,
še žari vera, da si storila,
kar je reklo srce.*

*Počivaj, deklica odločnih oči, sanjaj,
da zdaj nam je lepše,
sanjaj, da nikoli več ne pride
čas bežanja, pritajenega diha, sramu.
Sanjaj, mama, sanjaj!*

Saša Pavček

PREJELI SMO

Moji nepozabni spomini

Imam trajne in čudovite spomine na vsakoletna srečanja vrh Menine planine.

Ko našo domovino je napadel okupator kot tiran, odšel je naš mladi rod v gozdove in postal borec za svobodo – PARTIZAN. Na čelu vseh je stal vrhovni komandant partizanov, Franc Rozman - Stane, ki vodil je borke in borce partizane v boj za svobodo.

Znak partizanov bila zvezda je rdeča – končno zmagala je in domovino spet je obsijala sreča. Naši partizani bili so krvavi boj, komandant, tovariš Franta, vodil z Menine planine je preboj. Bil je mlad fant, a bil je kot heroj.

Sem član zveze borcev NOV Gornji Grad in spoštujem vse borce za svobodo in jih imam resnično rad.

Metod Škerjanec, Ljubljana

NOB, državljanska vojna, revolucija, poveljni poboji

Vedno znova se pojavljajo različne teze, ki spreobračajo dogodke na slovenskem ozemlju v času druge svetovne vojne. Zato čutim potrebo, tudi kot udeleženec teh dogodkov, da na kratko znova zapišem dejstva, predvsem o pojmovanju narodnoosvobodilnega

boja, kvazi državljanske vojne, revolucije in povojnih pobojev.

Zakaj narodnoosvobodilni boj? Začel bom z vojaškega vidika. Takoj po napadu nemških in italijanskih sil na Jugoslavijo in s tem na Slovenijo so v Sloveniji nastajale odporiške enote. V letu 1941 od čet do odredov, leta 1942 bataljoni in brigade, leta 1943 pa že divizije. Vprašajmo se, kje še v Evropi se je narod uprl s tolikšno silovitostjo in zakaj! Okupatorjev namen je bil jasen – izničenje slovenskega naroda, kar je odločno izražal tudi vodja nacizma Hitler. Pri tem okupator ni izbiral metod, izseljevanja in deportacije, streljanja talcev, požigi celotnih vasi, mučenja in koncentracijska taborišča so le nekatere. Prav tako okupator ni izbiral med žrtvami: civilno prebivalstvo, ženske in otroci, stari in mladi. Vse to je v narodu prebudilo odpor, v katerega so se vključili zavedni Slovenci: delavci, kmetje, meščani, vaščani, inteligenca, mladina, verujoči, ateisti, na Štajerskem, Gorenjskem in Primorskem tudi duhovščina in drugi. Akterje narodnoosvobodilnega boja so tudi zavezniške sile Sovjetske zveze, Anglije in ZDA priznale za enakopravnega partnerja in so bili med zmagovalci druge svetovne vojne.

Trditev, da je bila na slovenskem državljanska vojna, je nesmisel. Zakaj? Definicija pojma državljanske vojne je, da je to stanje,

ko na nekem ozemlju živi en narod in med njegovimi pripadniki nastane konflikt – vojna brez prisotnosti tretjega. Na Slovenskem pa smo dejansko doživeli okupacijo od zunaj z enim samim ciljem, izbrisati slovenski narod. Temu so se pridružili domači izdajci in z okupatorjem sodelovali pri njegovem zločinu.

Revolucija je težnja po spremembi družbenih odnosov in oblasti. Za udeležence narodnoosvobodilnega boja je bila prvenstvena naloga boj proti okupatorju in njegovim pomagačem s ciljem osvoboditve slovenskega naroda. Res je, da smo se borili tudi za spremembo družbenih odnosov in oblasti, saj nismo hoteli, da se vrnemo v kraljevino, monarhijo. Partizani smo bili za svobodo svojega naroda pripravljeni žrtvovati lastno življenje, kolaboranti pa so se ob pomoči okupatorja borili za obrambo in ohranjanje lastnega (zasebnega) premoženja in za privilegirane položaje posameznikov v družbi.

Slovenijo je okupiral nacifšizem z namenom izničenja slovenskega naroda. Že samo to je zločin, kar so obsodili tudi povojni procesi. Sodelovanje izdajalcev pri iztrebljanju lastnega naroda pa je, vsaj moralno, še večji zločin. Zavezniki, zmagovalci v drugi svetovni vojni, so se dogovorili, da sodelujoče v tem zločinu kaznujejo.

Tone Tratnik, Domžale

Slovesnost ob spomeniku v Mozah

V zadnji številki Svobodne besede v rubriki V sliki in besedi Matija Jerbič piše o slovesnosti ob spomeniku v Mozah pri Kočevski Reki. Tam naj bi bili leta 1942 ustreljeni talci, spomenik pa naj bi bil zaradi zaprtega območja zanemarjen.

Zadeva je nekoliko drugačna. Spominsko obeležje je sporno. Obeležje je bilo postavljeno leta 1952 na podlagi pričevanja dveh že pokojnih priseljencev. Odkritja se dobro spomnim, ker sem na njem imel slavnosti govor. Obeležje smo do leta 1962 redno vzdrževali. Leta 1962 pa smo v NOB padle po vsej krajevni skupnosti Kočevska Reka prekopalji v skupno grobnico v Kočevski Reki. Ko smo okoli obeležja v Mozah iskali ostanke ubitih talcev, nismo našli ničesar. Domačini v Kočevski Reki so nam povedali, da se nihče ne spomni, da bi koga

v Mozah ustrelili. Torej je bilo obeležje postavljeno po netočnih podatkih. Da se iz tega ne bi delal cirkus, sem se s predsednikom takrat okrajnega odbora ZB, pokojnim Nacetom Karničnikom, dogovoril, da bomo zadevo opustili. Za obeležje se ni nihče več brigal.

Ob pripombi, da je bil spomenik zaradi zaprtega območja zanemarjen, pa tole: vodilno osebo v zaprtem območju so bili partizani. Direktor je bil partizan od leta 1942, vodja komerciale je bil spomeničar, glavna računovodkinja je bila aktivistka od leta 1942, jaz kot vodja splošnega sektorja sem bil partizan od leta 1942. Vsi razen mene so že pokojni. Na zaprtem območju je bilo postavljenih 14 obeležij, pri postavljanju mnogih sem bil poleg tudi jaz. Zato je očitak Matije Jerbiča neutemeljen. V prilogi vam pošiljam opis spominskih obeležij v KS Kočevska Reka, da boste videli, kako in koliko smo se brigali za označevanje dogodkov med NOB. To notico vam pošiljam v informacijo, ker sem nekoliko prizadet, da boste videli tudi drugo plat medalje. Nikakor pa ne želim, da bi se iz tega delal kakršen koli cirkus. Lepo vas pozdravljam.

Jaka Lavriša, Kočevska Reka

P. s.:

Natančen seznam spominskih obeležij v spomin na dogodke iz NOB v KS Kočevska Reka hranimo v uredništvu.

PRIPELJI PRIJATELJA

Povabite
neomejeno
število
prijateljev

Skenirajte me

**2 x 40 EUR
= 80 EUR
DOBROPISA
za vas in vašega
prijatelja**

Prijateljem priporočite Energijo plus. Ob sklenitvi pogodbe bosta oba prejela **dobropis v višini 40 EUR**, ki ga lahko koristita za plačilo elektrike, zemeljskega plina oziroma ostalega blaga in storitev iz ponudbe Energije plus.

Povabite **neomejeno število prijateljev** in prihranite tudi v naslednjih mesecih.

Akcija traja do vključno 31. 12. 2020.

energijaplus.si
080 21 15
02 22 00 115

ENERGIJA PLUS

NAGRADNA KRIŽANKA

Rešitve križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka«

do 15. novembra 2020

Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebanji reševalci križanke iz 59. številke časopisa Svobodna beseda

1. Mitja Maher,

Mirna ulica 14, 2212 Šentilj

2. Albina Serec,

Preški vrh, 13 c, 2390 Ravne na Koroškem

3. Matevž Šmid,

Na Kresu 32, 4228 Železniki

Rešitve križanke:

ONO, ODKUP, TABORIŠČE, KAMPOR, EV, APEL, KINČ, RJAENJE, INSEKT, TINTA, TEK, ZEFFIRELLI, TRI, IKE, TOČAJKA, OMOT, DRN, KB, ČE, LETALO, AI, BALKANSTVO, IF, SPA, JANJA, ARAK, OTOK RAB, EDEN, MAO, DJURO, IK, JV, TANK, RAKAVINA, ARBITER, CN, RAFAL, ROŽNICA.

Geslo: TABORIŠČE KAMPOR, OTOK RAB.

SVOBODNA

BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Marijan Križman, predsednik

Uredniški odbor: dr. Martin Premk (predsednik) dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Cvetka Hedžet Tóth

Odgovorni urednik: Janez Alič

telefon: 041 686 322

elektronski naslov:

svobodna.beseda@gmail.com

Oblikovanje: Vid Brezočnik

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zsb-nob.si

10. oktobra 1920 je na koroškem plebiscitu 99,04 odstotka volivcev glasovalo za Avstrijo, 40,96 odstotka pa za Kraljevino SHS.		SVOBODNA BESEDA		ZAČETEK GESLA	RUSKA KMEČKA ZADRUGA (IZ ČRK: LAERT)	NADALJEVANJE GESLA	SLOVENSKA PEVKA, MODEL IN TEVE MODERATORKA (NINA)	KONEC GESLA	NEKD. GEN. SEKRETAR OZN (KOFI; TUDI ANAN)	PRETIRANO UŽIVANJE ALKOHOLNIH PIJAC	ANGLEŠKA PLOSKOVNA MERA (IZ ČRK: REKA)
		DALJŠI MOŠKI SUKNJIČ (IZ ČRK: KOSA)					ATA, OČE V MESTIH IVO SVETINA				
STROJ ZA TROSENJE		ODSTRANITEV S TRESENJEM					SLOVEN. OPERNA PEVKA (IRENA; IZ: RABA)				
TELOVAD. ŠTUKELJ DAVIDOV NEČAK (IZ: BOJA)		VEDENJE V SKLADU Z MORALNIMI IN DRUŽBENIMI PRAVILI					GLAVNA TIROLSKA REKA KONICA				ITALJANSKA ZNAMKA AVTOV
STRANSKA POT		PREBIVALKA GLAVNEGA MESTA ALBANIJE				TEK ČEZ DRN IN STRN POGINJANJE			ŠTIGLIC FRANCE APNENEČ IKRAVEČ, OOLIT		
JAJCE, KI SE MORE UŽIVATI SUROVO		VELIK GORSKI VRH					ANTIČNO VZHODNOEVROPSKO LJUDSTVO, SKITI				
AFRIŠKA KONJSKA ANTILOPA (IZ ČRK: SKIRO)		ČETRTI RIMSKI KRALJ MARCIJ					GLAVA, BUČKA DELAVKA V FRIZER. SALONU				
24 UR		AFRO-AZIJSKA MOGOČNA ŽIVAL Z ROGOM				ČLOVEK Z VELIKIMI OČMI, OKAN NAMEN		ČEBELJI SAMEC LOVRO TOMAN			
ŽENSKI OSEBNI ZAI MEK		DREVO Z NAZOBCANIMI LISTI PRIMOŽ JAKOPIN					TOVARNA V BEGUNJAH ETBIN KRISTAN			MAJHEN KRT	OZKA POT
BORIS CAMP		DEL BOKSARSKEGA DVOBOJA SINKO, SINČEK					NOVICA LOJZE ROZMAN				
HOTENO PRIKRITO IZRAŽENA MISEL		NAŠA ALP-SKA REKA SL. LITER. ZGODOV. (JOSIP)						MATEMATIČNA NEZNANKA BRITANEC V KRILU			
BIBLIJSKA OSEBA (ONANIZEM)		PLITVEJŠA KOTANJA Z VODO SPODNJI DEL GOBE					KRATEK, REZEK GLAS DANSKI OTOK				
STROJ ZA IZKOPAVANJE		GLAVNO MESTO ŠVICE PAUL ELUARD						TELUR RAFKO Irgolič			
LAHKI ITALJANSKI TANK							GRAFIČNA TEHNIKA Z JEKLENO PLOŠČO				
							RAZTEGLJIV TRAK				

GLASBA – Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič

Pismo predsednika ZZB NOB Slovenije

Spoštovane tovarišice in tovariši!

Kot predsednik Zveze združenj borcev vrednote NOB Slovenije in Primorec sem ponosen na Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič, ki ohranja partizansko pesem in s tem vrednote narodnoosvobodilnega boja. Ne le da s svojo pesmijo in pokončno držo ohranjate in gojite vrednote, s svojim petjem in glasbeno spremljavo ustvarjate nepozabne trenutke za poslušalce, ki vas zvesto spremljamo od nastanka pevskega zbora davnega leta 1972 v Bazovici, zibelki primorskega upora in pokončne države slovenskega naroda.

Bojne pesmi so bodrile partizane in narod, ki je partizansko vojsko podpiral, se izpostavljal nevarnostim, a vztrajal v boju proti fašizmu, nacizmu in domačim izdajalcem. Uradno in neuradno ste prisotni na vseh pomembnih prireditvah in dogodkih, ki so povezani z narodnoosvobodilnim bojem. Nihče, vsaj jaz mislim tako, primorske himne ne zapoje tako občuteno in gromko,

ob tem vaši zvesti poslušalci podživljamo ponos, moč in odločnost tistih, ki so branili našo domovino in zanjo žrtvovali svoje življenje.

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije temelji na vrednotah, kot so protifašizem, humanizem, solidarnost, ljudska demokracija, človekove pravice in svoboščine ter zgodovinski spomin. Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič te vrednote posestja, utrjuje in širi med naše ljudi. Hvala vsem skupaj in posameznikom za vaš ogromni prispevek k utrjevanju zgodovinske resnice o narodnoosvobodilnem boju slovenskega naroda. V svojem in v imenu Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije želimo in pričakujemo, da nas bo vaša pesem še dolgo bodrila, spodbujala in ohranjala tovariške vezi med nami ter utrjevala zgodovinski spomin polpretekle zgodovine, ko je bil slovenski narod na največji preizkušnji, se odločil za upor in izšel kot zmagovalec. Srečno.

Smrt fašizmu!

Marijan Križman